

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2016

Kateřina Šťastná, DiS.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Kateřina Šťastná, DiS.

Švejk literární a filmový

Olomouc 2016

vedoucí bakalářské práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené zdroje a literatury.

Olomouc, 8. prosince 2016

Kateřina Šťastná, DiS.

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Danielu Jakubíčkoví, PhD. za odbornou pomoc a všem, kteří mne při studiu podporovali.

Obsah

ÚVOD.....	6
1 LITERÁRNÍ KRITIKA.....	7
1.1 Kritika Osudů dobrého vojáka Švejka ve 20. a 30. letech 20. století.....	7
1.2 Kritika Osudů dobrého vojáka Švejka v letech 1948 – 1989	10
1.3 Kritika Osudů dobrého vojáka Švejka po roce 1989	11
2 ADAPTACE LITERÁRNÍHO DÍLA.....	13
2.1 Divadlo.....	16
2.2 Film	18
2.2.1 Švejk v němém filmu	21
2.2.2 Švejk Martina Friče	22
2.2.3 Švejk Karla Steklého	23
2.2.4 Švejk Jiřího Trnky	28
2.2.5 Švejk v zahraničí	29
2.3 Švejk rozhlasový (na zvukových nosičích)	30
3 SROVNÁVACÍ ANALÝZA BUDĚJOVICKÉ ANABÁZE.....	34
3.1 Srovnání filmové adaptace	34
3.2 Srovnání rozhlasové adaptace	46
ZÁVĚR	50
ANOTACE	52
SEZNAM LITERATURY	53
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

V dnešní uspěchané době nemá většina z nás mnoho času na to, co se jim líbí. Někteří spíše sledují filmy, než aby si přečetli knihu. Filmový průmysl neustále vydává nové filmy, které jsou kvalitní i bezcenné. Nicméně existují i lidé, kteří rádi čtou, a čtení je pro ně koníčkem. Pokud se nad tím zamyslíme, položíme si otázku, zdali byl film dobrý tak, jako kniha, ze které režisér čerpal námět. Filmová adaptace se může zčásti lišit, nebo se literární předloze dostatečně nepodobá. Někdy je nutno podotknout, že kniha je lepší než její filmové zpracování. Nakonec i postoj režiséra ukazuje svůj vlastní pohled na literární dílo, které přidá do filmu.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je seznámení s adaptacemi literární předlohy *Osudů dobrého vojáka Švejka Jaroslava Haška* a jejich porovnání s literární předlohou. Od samého počátku kinematografie jsou adaptace literárních děl do filmové podoby součástí filmové tvorby. Filmové adaptace však začaly ve větším počtu vznikat až po vzniku zvukového filmu. *Osudy dobrého vojáka Švejka* jsou bezpochyby jedním z nejznámějších děl umělecké tvorby, a to v literární i filmové podobě. Pro svou práci jsem si zvolila analýzu filmového zpracování tohoto románu.

Má práce je rozdělena do tří kapitol. V nich se zaměřuji na charakteristiku Švejka a jeho rozdílné interpretace. První kapitola přibližuje pohledy kritiků na *Osudy dobrého vojáka Švejka* spisovatele Jaroslavova Haška.

Existuje mnoho možností, jak román interpretovat. Ve druhé kapitole se zaměřím na filmové, divadelní a rozhlasové adaptace románu. V jednotlivých podkapitolách se zmíním o filmech režisérů Karla Lamače, Martina Friče, Karla Steklého a loutkovými filmy Jiřího Trnky. Zfilmování Švejka bylo a je dodnes obtížné. Tedy všechny přepisy vyznívají jako ochuzená filmová ilustrace literárního díla. Dá se tedy předpokládat, že výše zmíněné filmové adaptace se setkaly s leckterou kritikou. Dále práce popisuje vztah mezi literaturou a filmem obecně. Poskytneme alespoň základní údaje o každém z neanalyzovaných zpracování románu a nahlédneme na filmovou kritiku. Další způsob adaptace obsahuje třetí podkapitola, která se zaměřuje na rozhlasovou adaptaci, zejména na četbu Jana Wericha. Zmiňuji se také o ostatních audionahrávkách slavného románu. Obsahem třetí kapitoly bude shrnutí rozdílů filmové, rozhlasové a literární předlohy románu *Osudy dobrého vojáka Švejka*, konkrétně části s názvem *Švejkova budějovická anabáze*.

1 LITERÁRNÍ KRITIKA

Osudy dobrého vojáka Švejka dlouhou dobu nepatřily do kánonu české literatury, na začátku byly degradovány na lidovou četbu, vulgární brak. Výstřižky z českých novin dvacátých let minulého století ukazují, že o Jaroslava Haška a jeho dílo se zajímal dříve policejní kronikář než literární recenzent, a jen někteří kurzívkáři a fejetonisté zaznamenávali nějaké hospodské historky Jaroslava Haška. Přijetí Švejka bylo zpočátku rozporuplné - vycházel v sešitech, byla to lidová četba a tradiční kritika ji odmítala. Česká kritika viděla Švejka jako geniálního sabotéra v rakouské armádě, ale také rozvraceče v republice a hanlivý obraz českého vojáka v poli. Oficiální kritika 20. let 20. století ještě hlásala myšlenku krásné prózy, řídila se dobovou estetickou normou a Haškův vulgární jazyk působil především rozpaky. První, kdo román přijal, byl Ivan Olbracht. Hlavními kritiky byli Jaroslav Durych nebo Viktor Dyk.

1.1 Kritika Osudů dobrého vojáka Švejka ve 20. a 30. letech 20. století

Podle F. X. Šaldy je v Haškově Dobrém vojáku Švejkovi ztělesněn pudový lidový odpor k válce. Román je podle jeho názoru sabotáž války, trpný odpor proti ní, vedený českým člověkem z velkoměstské spodiny, způsobem geniálně blbým. Švejk podle jeho slov hájí svůj život ze všech sil, nesabotuje skutečný heroismus a patriotismus, ale jen kaširovaný. Je příliš neuvědomělý a blátivě beztvarý. Jde spíš o dokument než o veliké básnické dílo.

Velmi příznivě přijala Haškův román levicová inteligence. Mezi nejdůležitější zastánce Haškovy tvorby patří Ivan Olbracht. Rudé právo vydalo 15. listopadu 1921 stať Ivana Olbrachta týkající se Švejka: „*Švejk je ve světové literatuře zcela novým typem... Chytrý idiot, snad přímo geniální idiot, který to svým pitomým, ale přitom mazaným dobráctvím všude musí vyhrát, poněvadž není ani možno, aby to nevyhrál. To jest Švejk. Nebylo by možno, aby tento nový literární typ v nás budil tolik zájmu a tolik veselosti, kdyby byl vzat odněkud zvenčí, odněkud mimo nás, kdyby švejkovina nebyla součástíkou – větší, menší, toť lhostejno – i nás všech, stejně jako donquijotština, hamletovština, faustovština, oblomovština, karamazovština.*“¹ O dvanáct let později charakterizoval Josefa Švejka jako osobu, která si „*neláme hlavu problémem, má-li se zapsati d'áblu či*

¹ OLBRACHT, I. Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. In *O umění a společnosti*. Praha: Československý spisovatel, 1958. str. 180

*hrdinně s ďáblem bojovati, nýbrž který mu řekne: „Á, pozdrav pámbu, copak dělá prababička?“ Chytrý hlupák, který to svým mazaným dobráctvím musí vyhrátí v každé situaci a nad vši surovou autoritou lidí i poměrů.“*² Ještě v době, kdy Hašek žil a psal na pokračování svou později slavnou knihu, rozpoznal Ivan Olbracht geniální přínos „Osudů“ především v tom, že objevily nový pohled na svět, nový vztah ke skutečnosti první světové války: *„Osudy dobrého vojáka Švejka jsou totiž válečným románem. Přečetl jsem několik válečných románů a sám jsem konečně i jeden napsal. Ale z žádného nevytváří celá ta ničemnost, blbost a surovost světové války tak zřejmě jako z knihy Haškovy. Nás všechny bila válka kyji do hlavy, když jsme psali, seděla nám v týle a srážela nám čela na papír a dovedli-li jsme se vzpřímiti, dělo se to jen s napětím vši vůle i svalstva. Hašek neměl potřebí v sobě válku přemáhati a vítěziti nad ní. Stál nad ní již od samého počátku. On se jí smál. Dovede se jí smáti cele i v podrobnostech, jako by to nebylo více než opilá tahanice v žižkovské krčmě. K schopnosti takto se dívati jest jistě potřebí notné dávky švejkovství a – řeknu hned slovo, jehož jsem chtěl užiti až později – jest k tomu ještě potřebí kusa geniálního idiotství, ale čest člověku, který to dokázal. Výsledky mluví. A výsledkem jsou Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války,“*³ jedna z nejlepších knih, které kdy byly v Čechách napsány. Olbrachtův příspěvek nadhazuje řadu konkrétních thesů. Za nejvýznamnější považuje charakteristiku Švejka, jako „českého Honzy, postaveného do rušného novodobého života.“ Tady už se děje pokus označit blíže onoho „geniálního idiota“, zobecňujícího a ztělesňujícího jinak těžko postižitelnou „složku našich bytostí“ za jistých společenských podmínek. Je tu v zárodku naznačena zvláštní dialektika komiky Haškova Švejka: její tradiční lidovost a současně novodobost, modernost.

V roce 1928 vyšla v Tvorbě stat’ Julia Fučíka *Válka se Švejkem*. O titulní postavě románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* se Julius Fučík vyjádřil velmi pozitivně a vystihl názor vyskytující se v českém ovzduší mnoho následujících let: *„Je to typ mezinárodní, typ vojáka ze všech imperialistických armád. Švejk počne hrát úlohu geniálního blba, v níž pasivní loajálnost uvádí ad absurdum všechny rozkazy, zákony a zájmy státu, jemuž slouží. Nemá dost sil, a hlavně ne vědomí, aby mohl přímou akcí odstranit pro něj nesmyslný aparát, ale cítí se nad něj povznesen. Švejk ovládá umění prohrát válku tomu,*

² OLBRACHT, I. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. In *O umění a společnosti*. Praha: Československý spisovatel, 1958. str. 183

³ Tamtéž str. 6 – 7

kdo ho pošle do boje. A neprohrává ji svým ulejšvácstvím, nýbrž důsledným prováděním rozkazů, které mu jsou dány.“⁴

Zdeněk Nejedlý zastával názor, že v postavě vojáka se odrážel odpor národa proti tyranově nadvládě a absurditě doby: „*Švejk je ovšem něčím víc než jen humornou knihou o vojácích a důstojnících starého Rakouska. Ve Švejkově humoru se obráží odpor lidu vůči tyranii a obskurantismu, jenž kraloval v německých a rakouských armádách oněch dob. Tato myšlenka je dnes plnějšího významu než kdykoliv jindy. Dnes je Švejk nejen kusem literatury – je také hlasem velikých mas obyvatelstva nejen českého, ale také všech svobodu milujících národů.*“⁵ Po skončení války se dílo dočkalo rozsáhlých překladů do cizích jazyků. Je tedy možné tvrdit, že Švejk se stal nejznámější českou postavou v zahraničí.

Nyní si přiblížíme představitele pravice. Viktor Dyk vyčítal Osudům, že jsou dílem, které bagatelizuje a znehodnocuje literaturu, která oslavovala válku a pravé hrdinství spatřovala v bojovném a nebojácném vystoupení legií na Sibiři a ve Švejkovi vidí nanejvýš nebezpečný úkaz hrdiny, tedy flegmatika, který svou negací a pasivitou vůči českému národu právem vzbuzuje ve společnosti pobouření. Samotného Švejka považuje za ulejšváka. Ve 30. letech se o Švejka bojovalo a vyšla řada polemik. Kritikům vadily hlavně vulgarismy a přílišná lidovost. Zastánci jej naopak srovnávali s moudrými blázny, například s Donem Quijotem.

Jaroslav Durych poukazuje na to, že román je komikou téměř přeplněn, je to takřka holá pravda. Švejk je pro něj historický dokument, dokonale věrná podoba českého lidu. Podle jeho mínění musí každý čtenář při čtení této knihy zápasit se smíchem. Celý Švejkův život je podle něj šarvátka při ústupu s nejkomičtějšími epizodami. Podle J. O. Novotného je Švejk nejdokonalejším výrazem a typem českého pasivního odporu proti válce a houževnatého zápasu na život a na smrt, který se po vyhlášení války rozvinul mezi českým lidem a rakouskou vládou. Švejk je sice úředně ověřený blb, ale je do té míry hloupý, že se stává chytrým. Osudy dobrého vojáka Švejka jsou podle jeho názoru knihou specificky českou. Durych dále upozorňuje na to, jak vážná je stránka Haškovy knihy, ve chvíli, kdy čtenáři dopřává oddech od smíchu a promlouvá vážně do duše ohledně umírání.

⁴ FUČÍK, J. *Stati o literatuře*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983. str. 77

⁵ PYTLÍK, R. *Švejk dobývá svět*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1983. str. 77.

Arne Novák viděl ve Švejkovi tlust'ocha, ulejšváka a simulanta. Švejk je podle jeho slov chlípny žrout z periferie, neumořitelný žvanil a nesnesitelný vtipálek, samolibý sprost'ák nevymáchaných úst, lhář a zbabělec, pitvorný hlupák a všemi mastmi mazaný ferina v jedné osobě. Kritizoval román především proto, že je nevnímal jako krásnou literaturu. „*Světové pověsti došel díky svému panevropskému defetismu a své nevyčerpatelné trivialitě Jaroslav Hašek, zcela neliterární spisovatel, když vytvořil neodolatelný válečný typ, dobrého vojáka Švejka, zbabělého a nechutného, idiotsky se tvářícího šaška, jenž svým vítězným smíchem své cynické převahy nad rakouskou armádou zachraňuje zdravou a páchnoucí kůži*“⁶

Nestranný kritik Ignaz Wrobel prohlásil ve Weltbühne, že kdyby Hašek býval psal anglicky, byl by se stal celosvětovou celebritou a city Švejkovy jsou univerzálně komické.

1.2 Kritika Osudů dobrého vojáka Švejka v letech 1948 - 1989

Naše marxistická kritika navázala na názory Julia Fučíka o tom, že „*Švejk je typ malého, nerevolučního člověka, napůl zproletarizovaného maloměšťáka, který se na vojně přímo seznamuje se strojem kapitalistického státu.*“⁷ Fučík dále zdůrazňoval Švejkovu potřebu být neustále obklopen lidmi a hovořit: „*Není sociálněji četby nad něho. Volá přímo po lidech a smích, který vzbuzuje, chce se odrážet ve společnosti.*“⁸ Byl vnímán jako „*zrozenec lidový, ne národní hrdina, ale kus ulice, která právě tuší, co má přijít a jak je dobré podlamovat všecko staré, aby to nové přišlo co nejdříve a co nejbezpečněji.*“⁹ Švejk byl označován i za symbol lidových mas, jako součást lidu. Fučík prohlásil, že Dobrý voják Švejk bude jednou školní četbou, na níž učitelé historie budou demonstrovat rozklad buržoazní třídy.

Radko Pytlík popisuje Švejka jako postavu, která si nasazuje podle situace a potřeby groteskní masku. Ta mu má zjednat důvěru a vzbudit dojem, že to, co říká, myslí upřímně. Zároveň mu maska umožňuje demaskovat prolhanost a přetvářku. Hašek i Švejk bojovali se smíchem proti atmosféře smrti a strachu, a k tomu autor používal dvojí druh ironie: ostrý sarkasmus vůči představitelům moci, a zjemňující humor vůči lidovým postavám.

⁶ PYTLÍK, R. *Švejk dobývá svět*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1983. str. 25.

⁷ FUCÍK, J. *Stati o literatuře*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1983. str. 77

⁸ Tamtéž str. 50

⁹ FUCÍK, J. Čehona a Švejk, dva typy z české literatury i života. In *Milujeme svůj národ*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1949. str. 109

S groteskní maskou souvisí Fryntovo pojetí Švejka jako *moudrého blázna*: Švejk je na počátku světové války odveden, aby bojoval za vlast, za Rakousko-Uhersko; má jít zabíjet podobné chudáky jako je on sám, má nasazovat cizí životy i svůj vlastní v nesmyslné válce a následně padnout za uchování Rakouska-Uherska, které nenávidí? Jaké šílenství se to po něm žádá? „*A co tedy udělá Švejk? Přesně to, co udělali moudří blázni odedávna – hraje před úřady a vojenskými pány hlupáka, blázna. Blba, jak je v knize řečeno. Volí osvědčený prostředek, jímž se prostí lidé z nezbytí bránili surové autoritě vždycky.*“¹⁰

Podle Josefa Hrabáka se postava Švejka stala „*představitelem typu lidového hrdiny, který se brání proti absurdní moci tím, že do písmene přesně plní její nesmyslné předpisy a rozkazy a tak odhaluje jejich zrudnost.*“¹¹

1.3 Kritika Osudů dobrého vojáka Švejka po roce 1989

Knihy Haškův Švejk, která vyšla Přemyslu Blažičkovi v roce 1991, rozbouřila vody kritiky. Její autor se zde postavil proti tradovanému názoru, že Haškův text je protiválečný román a že je satirou. Oba dva názory popřel a prohlásil, že Osudy jsou humoristickým dílem založeným na komice absurdna, a tím změnil i náhled na Švejka. Navzdory výjimečné válečné situaci vládne v Osudech každodennost. Místo toho, aby Osudy bojovaly proti strašlivému plodu militarismu a válce, tak ji bagatelizují – smějí se, jako by to nebylo více než opilá tahanice v žižkovské krčmě. O Švejkovi platí, že na potíže a nebezpečí s naprostým klidem kašle, a to je chování natolik mimořádné a nepochopitelné, že ho vykládáme jako rafinovanou snahu všem hrozbám se vyhnout. Jestliže v sobě slovo „švejkovat“ obsahuje náznak významu „ulejvat se“, pak Haškův Švejk nešvejkuje. Dle zkoumání Přemysla Blažička se ukazuje, že Švejk připomíná dítě – málo myslí na své zájmy a je zaujat přítomným okamžikem. Hned zapomene na to, co ztratil z dohledu – je mimořádně zaujat tím, co právě vidí a slyší. Zároveň se ještě dozvíme, že Švejka charakterizuje lhostejnost – a právě proto, že se Švejk osobním protivenstvím nesnaží vyhnout nebo čelit, vyvozují různí činitelé, že je blb – tím, že přijímá nebezpečí s naprostým klidem, vyvolává dojem, že nebezpečí nebo hrozící nepříjemnosti nechápe. Také se dočteme, že „sám Švejk je ztělesněná nadsázka.“

¹⁰ FRYNTA, E. *Moudří blázni*. Praha: Albatros, 1987. str. 124 - 125

¹¹ HRABÁK, J.; JERÁBEK, D.; TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Orbis, 1976. str. 405

Jindřich Chaloupecký se domnívá, že Švejk nenapravuje svět, protože tady se už nedá nic napravit. Švejkova postava se vynořuje ze samé propasti nihilismu. Švejk je jen troska starého světa, ubožák, který se sám prohlašuje za blba. A právě jenom on přináší naději.

Lubomír Doležel a Milan Jankovič postřehli ve Švejkově chování hru. Podle Lubomíra Doležela si Švejk hraje neustále, např. se záchrannou brzdou, hrou je mu převlek do ruské uniformy, snaží se čelit hrou i historii. Milan Jankovič vidí hru s vyprávěním, hru s označením věcí, hru s realitou, která je za tímto vyprávěním a označením; hru na život, která prokazuje mohutnou schopnost odhalovat i obrozovat. Švejk jde do války a hraje si se světem.

Silvie Richterová nazvala Švejka velikým paradoxem, který nemá žádný vlastní charakter, postrádá psychologickou dimenzi. Jeho jednání je vysoce nepravděpodobné a přesto vystoupil z knihy a žije samostatným společenským i paraliterárním životem a k tomu ještě rozpoutává vášnivé diskuse o tom, jaký je jeho charakter „ve skutečnosti,“ jako kdyby šlo o postavu z masa a kostí. Do pozadí odsunul i samotného autora, o kterém se nemluví tolik, jako o Švejkovi.

2 ADAPTACE LITERÁRNÍHO DÍLA

V této kapitole se zaměříme na filmové, divadelní a rozhlasové adaptace.

Podle Hutcheonové (2006), se filmové adaptace v dnešní době zdají být všude, kde jsme. Většinou se jedná o upravené žánry románů a povídek. Hutcheonová (2006), tvrdí, že *to nejsou jen žánry, které jsou oblíbené pro přizpůsobení. Ostatní práce, jako jsou hry, muzikál nebo dokonce balety lze považovat za moderní adaptace. Tyto druhy filmových verzí jsou často nazývány "předělavky."*¹² Autorka dále analyzuje adaptaci ve třech významech – jako produkt, tedy výsledné umělecké dílo, jako proces vytváření tohoto díla a jako proces, kterým je dílo přijímáno recipienty. Pro Hutcheon nestojí v centru zájmu to, do jaké míry se adaptace přibližuje adaptovanému textu a stupeň podobnosti potom nepovažuje ani za měřítko kvality.

Existují dvě základní teorie o tom, jakým způsobem můžeme vnímat zfilmování literární předlohy. Jedna zastává názor, že převedení literárního díla na plátno má být bráno jako překlad literárního díla do jiného, velice specifického jazyka – jazyka audiovizuálního. Druhá prosazuje vnímání zfilmované literární předlohy jako adaptaci tohoto literárního díla pro úplně odlišné médium. Jedním ze zastánců první teorie o filmovém překladu je autorka knihy *Literature into film: theory and practical approaches* Linda Costanzo Cahir. Autorka zde uvádí, že pro objektivnější a přehlednější hodnocení zfilmování literárního díla si nejprve musíme uvědomit, zda je správné pojmenovávat všechny filmy vzniklé podle literární předlohy souhrnně jako adaptace, či zda se náhodou nejedná spíše o překlad. Jde o to, že překlad a adaptace mají ze své podstaty různé cíle: adaptace je „*proces změny struktury nebo funkce díla tak, aby lépe zapadal do nového prostředí,*“¹³ zatímco překlad má za úkol věc odlišnou – „*potřebuje převést originál do jiného jazyka, tedy se nejedná o modifikaci obsahu, ale jen o změnu prostředí sdělení.*“¹⁴ Stejně jako při překladu literárního díla do jiného jazyka i při zfilmování vzniká dílo, které je sice silně propojeno s předlohou, avšak existuje samostatně a má být takto vnímáno. Nahlížení na film jako na překlad má své silné a slabé stránky. Mezi plusy patří částečné zamezení subjektivního vnímání při hodnocení filmové verze, jelikož začínáme film vnímat jako výsledek určitého překladatelského procesu, kdy se režisér pokouší převést jazyk psaný do jazyka audiovizuálního. Přitom nároky na režiséra jsou velice

¹² HUTCHEON, L. *Theory of Adaptation*. Oxford: Taylor & Francis, 2006. str. 2

¹³ CAHIR, L., C. *Literature into Film: Theory and Practical Approaches*. Jefferson, NC: McFarland &, 2006. Str. 14.

¹⁴ Tamtéž Str. 14

podobné těm, které se kladou na překladatele: existují zde stejná dilemata, otázky interpretace a stejná zodpovědnost. Problém však přichází, když chceme zhodnotit kvalitu filmového překladu. Jakým způsobem se dá vyhodnotit věrnost překladu literárního díla do audiovizuální podoby? Přece víme, že ve filmu se nedá striktně držet textu, nedá se plně vyjádřit krása jazyka. Čemu tedy překladatel-režisér má zůstat věrný? Stejně jako u překladu literárního si režisér musí zvolit to, co je v předloze hlavní a co musí zůstat neporušené, aby zůstal zachován původní smysl díla. Také si musí uvědomit to, co je druhotné. Stejně jako existuje několik způsobů překladu literárního (doslovný, adekvátní, volný), také u zfilmování autorka L. C. Cahir uvádí tři způsoby, podle kterých můžeme rozdělit filmové ztvárnění literárních děl:

1. literárním překladem nazývá filmy, které se co nejpřesněji drží obsahu literární předlohy se všemi detaily a jazykovými zvláštnostmi;
2. tradiční překlad je ten, který obsahuje všechny základní náměty a postavy knihy, avšak vylepšuje některé detaily podle svých představ;
3. radikální překlad je takový, ve kterém režisér ukazuje děj v úplně jiném, nečekaném světle, přetváří knihu pro vyjádření svých převratných interpretací původního díla.

Marie Mravcová nahlíží na film ve své knize *Literatura ve filmu* takto: „*O filmu se uvažuje jako o jednom z audiovizuálních systémů, které nabyly ve 20. století převahy nad kulturou verbální, dominující ještě ve století minulém, a které působily a působí na zesilování kolektivní recepce a na utváření kolektivní paměti.*“¹⁵ A dodává, že film z hlediska sémasiologie představuje smíšený komunikát, přičemž můžeme dnes chápat etapu němé kinematografie jako systém neúplný s nedovyvinutými výrazovými možnostmi. Mravcová předpokládá, že: „*literatura i film mají schopnost vyprávět příběhy. Obě média totiž disponují souborem kódů sloužících k vyjadřování. Podstatou filmového jazyka jsou jednotlivé záběry, které mají stejnou funkci jako věty v jazyce.*“¹⁶ Vztah literatury a filmu se datuje od chvíle, kdy film vznikl. Na utváření jejich vzájemností mají vliv kulturní, umělecké i historicko-společenské okolnosti. Vazba mezi literaturou a filmem má v každé národní kultuře svou důležitost a současně i svou jedinečnost. Zvláštní a dosti složitou kapitolu představuje téma vzájemného ovlivňování.

¹⁵ MRAVCOVÁ, M. *Literatura ve filmu*. Vyd. 1. Praha: Melantrich, 1990. str. 8-15

¹⁶ Tamtéž

Vliv literatury na film je klíčový. Projevem tohoto vlivu jsou především desítky pokusů o věrnější či volnější adaptování prozaických a dramatických děl filmem.

Nyní si přiblížíme divadelní inscenaci.

Divadelní inscenace v teatrologii označuje umělecké dílo, kterým je organizace, partitura jednotlivých divadelních představení. Nejde tedy o konkrétní odehrání divadelního představení, ale o jeho předlohu, která se vyskytuje v mysli všech zúčastněných a je jakousi „ideální“ představou o právě probíhajícím představení. Hans Thies Lehmann definuje divadlo jako místo převyprávěného aktu, které vzniká na základě zprostředkování osobních zkušeností tvůrců. V souvislosti s antiiluzivním divadlem hovoří o zdivadelnění divadla. „...*dráma je založená na abstraktnej úlohe načrtnúť modelový svet, v ktorom sa ztvárňuje plnosť ľudského konania v stave experimentu, a nie plnosť skutočnosti jako takej.*“¹⁷

Teatrolog Zdeněk Hořínek v souvislosti s adaptacemi, dramatizacemi a montážemi hovoří o otevření se literárního dramatu. „*Má-li se literární drama stát dramatickým textem, tj. textem k inscenování, musí se jeho systém otevřít.*“¹⁸

Otevřením má na mysli schopnost proměny takového textu do roviny divadelní, za pomoci divadelních složek, jako je složka herecká, výtvarná, hudební, nebo taneční. Literární dílo se otevře dalšímu stupni umělecké tvorby. Proces takového přetváření z díla literárního do divadelního, zcela jistě nemůže být jeho pouhou reprodukcí. Otevření dává prostor hledání nových cest uměleckého ztvárnění a především experimentování. V konečném výsledku se setkáváme se svébytným uměleckým dílem, kde literární předloha se stává pouze výchozím materiálem a nově vzniklý dramatický text jen jednou z několika složek uměleckého díla.

Poslední adaptaci, kterou si níže přiblížíme je adaptace rozhlasová. Rozhlasová hra je forma rozhlasového vysílání, jež prostřednictvím dramatických prostředků (dialog, monolog, hudba, zvukové efekty) vypráví příběh libovolného žánru. Často je k vyprávění příběhu užito formy jiného rozhlasového žánru, což je označováno jako tzv. radio fikce, jindy jde prostě o drama zbavené vizuální stránky a upravené vzhledem k rozhlasové inscenaci – text je často zvukovým záznamem divadelního představení nebo je jako takový stylizován. Často jsou do podoby rozhlasové hry upravovány klasické divadelní hry i jiná literární díla, původní divadelní hry určené přímo k

¹⁷ LEHMANN, H. *Postdramatické divadlo*. Bratislava: Divadelný ústav Bratislava, 2007. Str. 43

¹⁸ HOŘÍNEK, Z. Mezi dvěma texty. In *Divadelní revue* 2, č. 1, s. 17, Praha 1991. Str. 20

rozhlasové inscenaci nejsou tak časté. Rozhlasové hře je podobná rozhlasová četba (v nerozhlasovém prostředí se užívá název audio kniha) při níž jeden nebo více interpretů předčítá text knihy nebo povídky, aniž by využíval dramatických prostředků.

Audioknihy neboli zvukové knihy, mluvící knihy, audiobooks, atd. patří mezi auditivní dokumenty, které ke zpracování, resp. vnímání textu využívají sluch čtenáře (též „mluvené slovo“). Pod pojmem audiokniha můžeme dnes chápat zvukový záznam nějakého díla nebo přednesu, který je zaznamenaný na zvukových nosičích (audio CD, audiokazeta, CD MP3) nebo v prostředí internetu. Zprostředkovatelem je hlas člověka, který audioknihu načetl a médium, kde je uložena. Audioknihy jsou jistou vzpomínkou i připomenutím rozhlasu, kde probíhá čtení i vlastní hlasový přenos.

2. 1 Divadlo

Prvním pokusem o ztvárnění Osudů dobrého vojáka Švejka na divadelních prknech byla inscenace prolamující odmítavý postoj k tomuto dílu, díky které se ze Švejka stala celosvětově známá postava. Ovšem, jak mohlo být předpokládáno, hned od začátku se vyskytl nelehký úkol, a to, jak vyjádřit Švejkovy postoje a mimiku. Divadelní inscenace způsobila, že dílo periferní, bulvární začalo být chápáno jako skutečné umění a vstoupilo do intelektuálního povědomí kulturní Evropy.

Prvním, který se chopil dramaturgie Dobrého vojáka Švejka ve světové válce, byl dramatik Emil Artur Longen. Premiéra této hry se konala v Adrii 2. listopadu 1921, tedy v době, kdy Jaroslav Hašek pracoval na svém románu. Longen si sám některé scény ze Švejka zdramatizoval. Jeho provedení vycházelo z Haškova textu a bylo založeno na hereckých výkonech. Hašek ho ihned, jak to zjistil, varoval dopisem před dalším pokračováním:

"Milý kamaráde! Z některých novin ze dne 1. listopadu 1921 dověděl jsem se, že 2.t.m. byla premiéra J. Hašek Dobrý voják ve světové válce, což mně potvrdil i kamarád Sauer, který byl na představení v Adrii. Pochválil scénování a ujistil mne, že věc je velice dobře vypravena a že sis dal záležet, aby skutečně vše, od nejmenších dialogů, odpovídalo textu.

Pokud se však pamatuji, mezi námi nebylo již od měsíce prosince nijakých styků a naše nahodilé setkání v Unionce o něco později skončilo náramně pitomým výrazem nás

obou, kterým jsme patrně chtěli dát najevo, že se neznáme. Tím více jsem byl překvapen, že se najednou ke mně hlásíš a dílo, o kterém jsem tenkrát ani nevěděl, že napíšeš, uvádíš na scénu.

*Pamatuji se velice dobře, že jsem Ti slíbil a podepsal, přijav 300 Kč zálohy, že něco pro vás napíšeš, což také udělám. Ale uznáš, že Švejka jsem pro vás nepsal a že vy vypravujete Švejka bez mého vědomí. Ani ses mne nezeptal, vysral jsi se na mne.-
Odpouštím ti to! Za těchto podmínek, které jsou tvrdé a neúprosné:*

1. Oněch 300 Kč se škrtně a vrátíš mně obratem stvrzenku. To je pokuta za to, že jsi se neptal mne o svolení.

2. Pošleš mně okamžitě větší obnos jako zálohu (poněvadž jsi už dával Fr. Sauerovi zálohu) telegraficky na adresu Jaroslav Hašek, spisovatel, Lipnice u Světlé n. Sázavou.

3. Obnos peněžní, který mně pošleš (nemysli si snad jenom 500 Kč!), jest zálohou na denní příjem z každého představení, který jsi se Sauerem vyjednal v obnosu 10 Kč.

4. Stvrzenka na zaslání mně zálohy dle uvedeným podmínek jset zároveň v Tvých rukou mým svolením k provozování hry.

Jinak to, nebudu-li mít peníze okamžitě do úterka 8. listopadu 1921, zakáži. - Víš, že jsem svině! Tvůj Jaroslav Hašek Nazdar Xeno! Šura vás dává pozdravovat a vzpomíná na rybí polévku." ¹⁹

Longen musel Haškovi slíbit, že přeruší divadelní představení do té doby, než bude celý román napsán. Hlavní hvězdou inscenace se stal herec a komik Karel Noll, který vynikal geniální pamětí a skvělou výřečností. Podle mnohých pamětníků ji hrál výtečně, s nerozeznatelnou maskou blbství a chytré, potměšilé ironie, s převahou laskavého a sdílného lidství. Po rozpadu Revoluční scény působil Noll jako Švejk na českém venkově, ale ztvárnil tuto postavu i ve filmu, který se ve dvou dílech rozběhl do světa. Podle slov pamětníků soupeřila Nollova sláva v Berlíně na konci let dvacátých se slávou Chaplinovou a Keatonovou. K prvnímu nastudování přistoupil Vlasta Burian v roli šéflékaře, mistrně drmolící a překrucující zvláště německé výrazy. Po zániku Revoluční scény se ujala dramaturgie herecká družina vedená Karlem Nolle. Švejk se stal dobovým hitem. Dramaturgie se ujal dramatik a režisér Rudolf Mařík. Dohromady vytvořil Rudolf Mařík 19 samostatných her s postavou Švejka. ²⁰

¹⁹ HAŠEK, J. *Domek č. 185*. Dostupné z: http://radkopytlik.sweb.cz/hasek_ke_b.html

²⁰ Švejk jede do Janova (1922), Švejk ve frontě (1922), Švejk fotbalistou (1922), Švejk na Marsu (1924), Švejk zase v Čechách (1924), Dobrý voják Švejk (1931), Švejk v Rusku (1932).

Po inscenaci Erwina Piscatora v divadle na Nollendorfském náměstí v Berlíně roku 1928 se stal Švejk známým takřka po celém světě. Piscatorova inscenace byla scénickou montáží epického díla v duchu jeho koncepce „politického divadla:“ inscenace měla být obžalobou kapitalistického systému, soudního a militaristického aparátu, z hlediska revoluční ideologie. Představitelem Švejka v Piscatorově inscenaci se stal Max Pallenberg. Podle slov kritiky měl něco z nevinně trpícího zvířete, které neví, a nemůže vědět, proč má snášet tolik protivenství.²¹

Další osobností, která zdramatizovala Haškův román, byl Emil František Burian v divadle D 35. Hra Dobrý voják Švejk měla premiéru v roce 1935. E. F. Burian hrou navázal na svou poetickou suitu Vojna složenou z lidových popěveků a písní. V avantgardní scéně, v níž se syntetizuje pohyb, barva, světlo a řeč v celistvém divadelním účinku, zdůrazňují se především lyrické dojmy a protiklady: loučení, osamělost, smrt a válka. Na konci tohoto představení zazní notoricky známá věta, která je neprávem připisována Haškovi: „Volové, nestřílejte, vždyť jsou tady lidi!“ – tento výrok byl převzat ze hry A. Jarryho Král Ubu. V roli Švejka se představil Emil Bolek. Burian se ke Švejkovi vrátil i po válce.

Po skončení druhé světové války se ztvárnění Švejka ujala pražská divadelní scéna Větrník pod vedením režiséra Josefa Šmídy. Hlavní roli si zahrál Vlastimil Brodský, v jehož prostém lidském výkonu je naznačen hluboký duševní obsah, v němž se skrývá i paradox Švejkovy ironie.

2. 2 Film

Film vznikl jako prostředek zachycení pohybu. Filmový pohyb se projevuje změnami zorných polí obrazů, což můžeme prostorově vyjádřit jako rozhled uvedený do pohybu. Můžeme ho charakterizovat jako osvětlený ozvučený obraz, který je rozložený v prostoru a probíhá v čase.

Filmové adaptace jsou dnes velmi moderní záležitost, které přibližují literární dílo. V rámci adaptace hraje roli několik prvků, kterými nás režisér chce navést na jiné detaily, které vnímáme při četbě literatury odlišně.

²¹ V zahraničí se Švejk hrával v Kyjevě, v němž si hlavní roli zahrál Hnat Jura. V Kodani si roli Švejka zahrál Karl Alstupa. Mezi další města, kde se hrála tato inscenace, patřili Frankfurt nad Mohanem, Mnichov, Malmö, Moskva, New York.

Nejpodstatnější rozdíl mezi filmem a románem je ten, že romány vypráví jejich autor. Díky němu čtenář slyší a vidí jen to, co on sám chce. Naopak ve filmu divák vidí a slyší mnohem více. Spisovatel vše popisuje svým jazykem, ze svého úhlu pohledu a s jeho vlastními předsudky. Ve filmu si můžeme vybrat, zda se zaměřit na jeden detail nebo na jiný. Napětí románu vzniká mezi vyprávěním a vypravěčem, opírá se o vztah mezi materiály příběhu (zápletka, postavy, prostředí, téma atd.). Na druhou stranu filmové napětí vzniká mezi materiály příběhu a objektivní povahou obrazu. Náhoda zde hraje mnohem větší roli, divák má tak možnost podílet se na prožitku mnohem více, než při čtení románu. Slova a věty na stránce jsou stále stejné, ale filmový obraz se mění podle toho, na co se zaměřujeme. Filmový zážitek je zde mnohem bohatší, a však i chudší, protože osobnost vypravěče se zde vytrácí a je mnohem slabší.

U filmového příběhu není vypravěč tak jednoznačný jako v předloze. Roli vypravěče zde totiž přijímá kamera, jejímž prostřednictvím máme možnost sledovat celek i detail obrazu. Tímto způsobem promlouvá k divákovi. Mezi další spolu vypravěče bychom mohli zařadit zvuk a osvětlení jednotlivých záběrů. Dále je důležitá řeč a gesta herců, které snímá kamera. Zvuk ovlivňuje to, jak divák film vnímá, dokáže o něčem vypovídat a strhnout na sebe pozornost na úkor druhého objektu. Ve filmové adaptaci je dominantním motivem hudba, jejíž tóny doprovázejí většinu příběhu. Dobrá scénická hudba podtrhuje atmosféru dění na filmovém plátně, umocňuje hlavní myšlenku filmu, a tím můžeme lépe porozumět v případě, kdy postavy nekomunikují. Na jednotlivé pasáže pak klade důrazný zřetel. Hudba ve filmu může být buď převzatá, nebo původní. Jednou z podskupin hudebního podkresu filmu je píseň. Většinou působí jako zpestřující prvek, odkrývá nitro postavy, mění vnímání a chápání motivací, pojmenovává základní konflikt a téma filmu. Dalším prvkem jsou ruchy, někdy též zvukové efekty, které mohou být náhradou za řeč. Slyšet můžeme také ruchy, jako jsou kroky, bouchání, cinkání nebo smích.

V rámci mizanscény si pod osvětlením představíme práci kameramana. Osvětlení může měnit vyznění daného obrazu i celé scény. Základní kategorií vizuální složky je vzhled, díky kterému bude divák postavu vnímat. Pohyb se nemusí vázat jen na lidskou postavu, ale i na zvířata, věci, obrazce a barvy. Součástí pohybu postavy jsou gesta. Gesto podtrhává emoce postavy, souzní s jejím charakterem a tím, jak se projevuje navenek. Divák může postavu poznat, podle jejího typického gesta. Nahlédnout do nitra postav nám dovoluje i jejich mimika.

Mezi skladebné prvky řadíme princip role, ten může být hlavní nebo vedlejší. V případě role hlavní se jedná o postavu, která stojí v centru obrazu a divák se na ni má soustředit. V našem případě je za hlavní postavu brán Švejk. Je tedy nejdůležitější částí obrazu, na kterou se divák soustředí, a která nám přináší nejvíce informací. Reflektuje to, co společnost o sobě neví, lépe řečeno, co o sobě neví společenský mechanismus. Všichni účastníci armády i armáda jako celek negují její smysl, namísto ideologizovaného lidského poslání přinášejí krutost a na místo rigorózního řádu nepořádek a mizérii. Absurdní mechanismus zjišťuje ve Švejkovi sebe sama jako nonsens, jako vnitřní rozpor. Poslušnost splývá se vzpourou. Švejk nezná rozdíl mezi spravedlností a nespravedlností, tragédií a groteskou, životem a smrtí, smyslem a nesmyslem. Švejk působí jako humorista a zábavný vypravěč, nic nepředstírá, má svůj nadhled nad společenskou situací a válkou. I přes politickou situaci ho neopouští humor. Dívá se na svět svýma upřímnýma očima a okolní svět vidí, takový jaký je, čímž v ostatních pravděpodobně navozuje pocit nejistoty a nedůvěry k němu, a proto ho považují za blázna.

Vedlejší role doplňuje a podporuje hlavní prvek. Jedná se tedy například o prostředí, pozadí apod. Kulisy i prostředí doplňují informace v obraze. Mohou v nás vyvolat emoce nebo dokreslit charakter postav či místa. Svoji funkci v obraze nese i vyváženost a harmonie barev. Pokud se zaměříme na kostýmy, musíme brát v úvahu to, v jakém období se film odehrává. V případě historického námětu se většinou vychází z dobových vzorů a módy. I v našem případě, se tvůrci snažili o historickou věrohodnost. Oblečení se přizpůsobuje tvarům postavy, někdy ji dokáže formovat. Mnohdy odráží i charakter postav, prozradit o postavě to, co by nám muselo být sděleno jiným způsobem. Některé rekvizity bývají s postavou spjaty tak, že je vnímáme jako jeden celek. Takto si můžeme například vybavit Švejkovu fajfku. V rámci seznámení s prostorem bývá důležitý první záběr.

Dalším aspektem ve filmové adaptaci je rytmus, kterým rozumíme opakování určitého metra, členění opírající se o nestejně časové distance uvnitř nějakého celku. Může být znázorněn střídáním světla a tmy. Dynamičnosti filmového příběhu docílíme změnami místa děje, střídáním dne a noci, čímž nám vplyne časový posun ve filmu, který v literární předloze popisuje autor slovy „druhého dne.“ Rytmus do filmu vnáší i postava herce, jeho pohyb a jeho řeč. Dále sledujeme rytmus v dialozích a jakýkoliv pohyb, který má na rytmus vliv.

2.2.1 Švejk v němém filmu

V roce 1922 získal za 5000 Kč práva ke zfilmování románu režisér a producent Antonín Fencl, který od tohoto projektu nakonec upustil, a tak odprodal adaptaci Švejka pro filmové plátno společnosti Gloriamfilm. Zhruba tři roky po Haškově smrti zhodnotila tato společnost svoji investici a v průběhu necelého roku uvedla do kin tři tituly, a to *Dobrý voják Švejk*, *Švejk na frontě* a *Švejk v ruském zajetí*. Do hlavní role byl filmaři obsazen Karel Noll. „*Ano, to je Švejk*“ prohlásil Jaroslav Hašek, když poprvé uviděl na jevišti Karla Nolla. Všichni, kteří Nolla v roli Švejka viděli na divadle i ve filmu, Haškův výrok potvrzují. Právě Karel Noll byl jediným možným a pravým Švejkem, který vystihoval Haškovu napsanou a Ladovu nakreslenou postavu. *Dobrý voják Švejk* natočený v roce 1926 a jeho další díl *Švejk na frontě*, vycházel z prvních dvou dílů Haškova románu, protože k dalším již filmaři nezískali práva. V té době byl film ještě němý, a tak nastal problém, jak převést na plátno monology a dialogy. Mezititulky část hovorů, nejčastěji vtipy a anekdoty obsáhly, nicméně hlavní tíha filmu spočívala na Nollovi, který se musel Švejkovi přiblížit gestikulací a všemi vnějšími projevy. Nollův Švejk měl krátké vlasy, kulatý obličej, pršákovitý nos, kostým tvořila typická čepice, mundur a fajfka. V jeho podání byla postava skutečně švejkovsky živá, veselá a bodrá, čišela z ní mazanost a dobrosrdečnost, stejně tak bezelstná upřímnost. Noll byl v roli uvolněný a přirozený, i divákům se jeho Švejk líbil. Hlavní roli si zahrál ještě v Innemannově *Švejkovi v ruském zajetí*, který vznikl podle Vaňkovy knihy, Machatého *Švejk v civilu* už neměl vůbec nic společného s původním Haškovým románem.

Kladné odezvy diváků mimo jiné zaručoval kvalitně napsaný scénář zkušeným a obratným scenáristou Václavem Wassermanem. Na natáčení prvního filmového Švejka zavzpomínal scenárista Václav Wasserman: „*Psal jsem scénář jedenáct nocí včetně neděle. Ve dne jsme s Lamačem pročítali román, vybírali epizody, určovali texty pro titulky a zároveň obsazovali role. Za čtyři dny bylo filmování připraveno a pátý den, byla to neděle, se začalo s exteriéry.*“²² Film *Švejk v ruském zajetí* režíroval Svatopluk Innemann, zde jako předloha posloužila závěrečná část dopsaná Karlem Vaňkem, který také spolupracoval na scénáři. Film líčil Švejkovo zajetí, práci u ruského sedláka, řádění ve vojenském skladišti a v domě velitele a život v zajateckém táboře. Končil Švejkovým návratem do Prahy. Titulní postavu vytvořil opět Karel Noll. Závěrečný díl dopsaný Karlem Vaňkem však nedosáhl velkorysé ideové a umělecké koncepce Haškovy, ale

²² TAUSSIG, P. *Český biják*. Lidice: Sláfk, 2009. str. 13

spokojil se s celkem povrchním spojením řady válečných anekdot a historek místy značně obhroublého až vulgárního ražení, které se projevilo i ve filmové adaptaci. Exteriéry byly natáčeny na počátku roku 1927 u Užhorodu na tehdejší Podkarpatské Rusi za spolupůsobení příslušníků jedné vojenské roty v rolích zajatců. Toto provedení nebylo označeno jako příliš dobré. Ještě více se vzdálil film Gustava Machatého *Švejk v civilu* z roku 1927, kde se měl na scénáři opět podílet Karel Vaněk. Podle Jiřího Horníčka byla ale účast Karla Vaňka na přípravě *Švejka v civilu* nejasná a je dost pravděpodobné, že jeho jméno posloužilo výrobcí filmu jen jako preventivní opatření ve věci předpokládaných kontroverzí. Karel Vaněk sice bývá označován jako autor předlohy, ale jak naznačuje název realizovaného filmu i vlastní dějové zápletky, je zřejmé, že film nemá nic společného s Vaňkovým literárním dílem.

V dobové kritické reflexi *Švejka v civilu* je u recenzentů patrná určitá rozpolcenost mezi respektem k profesionálně odvedené práci a potřebou distancovat se od skupiny filmů, k nimž *Švejk v civilu* nepřinášel zavedený obrázek lidového prostředí. Od těchto adaptací se lišil nejen absencí vlídného portrétu českého maloměšťáctví, ale především nezvykle vynalézavou a nezvyklou formou. Odklonem od jednoduché formy charakteristické pro většinu adaptací populární literatury *Švejk v civilu* zcela nezapadal do spokojeně provinčního prostředí, které navíc bylo zvyklé z Haškova románu a předchozích filmových zpracování na svého hrdinu s naivním výrazem ve tváři sabotujícího a zesměšňujícího rakousko-uherskou mašinerii. Zde tedy můžeme hledat důvody, proč Machatého příspěvek do fondu české kinematografie získal pozici nejméně doceněného titulu režisérovy filmografie. Nicméně i přes tuto kritiku se filmoví odborníci shodují, že představitel *Švejka*, německobrodský rodák Karel Noll, byl prý nejlepší. Saša Rašilov nesplnil očekávání, když ztělesnil titulní postavu ve filmové adaptaci *Dobrého vojáka Švejka*. Byl v těžké pozici a to proto, že v paměti byla ještě úspěšná němá verze s Karlem Nollem. V té době Otakar Štorch-Marien napsal, že má Rašilov všechny předpoklady, aby uhnětl historickou takřka již figurku do kulat'oučkových, lehtavých forem a obdařil jí vši mazaností. Noll byl přesvědčivější především herecky, byl skutečným *Švejkem*, zatímco Rašilov se snažil *Švejka* jen hrát.

2.2.2 *Švejk* Martina Friče

Touha slyšet hovořit Josefa *Švejka* z filmového plátna byla tak silná, že již v roce 1931, tedy velmi krátce poté co si naše kinematografie osvojila zvukovou techniku, natočil režisér Martin Frič podle Wassermanova scénáře prvního zvukového *Švejka*.

Snaha využít možností zvukového filmu přiměla tvůrce k tomu, že jejich Josef Švejk si zazpíval i zatančil. Prvního hovořícího a zpívajícího Josefa Švejka si zahrál Saša Rašilov, jemuž kritici vytýkali, že to přeháněl se Švejkovou prostotou ducha. Naopak, chválen byl Hugo Haas, který exceloval jako Katz. Z polního kuráta se však stal, po protestech představitelů katolické církve, štábní lékař. Kompletní kopie filmu se nedochovala. Nová verze Haškova Dobrého vojáka Švejka nedosahovala významu prvního zpracování Lamačova, již vtiskl osobitou pečeť svým hereckým projevem Karel Noll.

2.2.3 Švejk Karla Steklého

Ve filmu *Dobrý voják Švejk* režiséra Karla Steklého natočeného v roce 1956, si hlavní roli zahrál herec Rudolf Hrušínský. Tento film si získal u diváků velkou oblibu. Za nejповedenější scénu ve filmu považují kázání polního kuráta Otty Katze v kapli, kterého ztvárnil Miloš Kopecký. Režisér, který je současně autorem scénáře, se v něm poměrně věrně držel prvního dílu literární předlohy s názvem *V zázemí*. Hrušínskému se nepodařilo skloubit dvoustrannou tvářnost této komiky. Byl na jedné straně příliš jednoduchý, když hrál Švejkovo blbství, na druhé straně dával příliš najevo Švejkovu ironii. Film *Poslušně hlásím* natočil režisér Karel Steklý v roce 1957, jako druhou část Osudů dobrého vojáka Švejka. Film byl natočen podle druhého dílu Haškova románu s názvem *Na frontě* a třetího dílu s názvem *Slavný výprask*. Hlavní roli si opět zahrál Rudolf Hrušínský. Dobová tendence boje za mír a proti válce byla vyjádřena otřepaným motivem senzualistického protestu, kterým Švejk symbolizuje vládu života proti válečnému ničení. Pro Rudolfa Hrušínského to byla jedna z jeho nejdůležitějších rolí z 50. let. Herec musel kvůli hlavní postavě modelované podle Josefa Lady ztloustnout.²³

Populární komedie s Rudolfem Hrušínským nebyla v době svého uvedení filmovými kritiky přijata s velkým nadšením. Jejich recenze svým vyzněním připomínají současné lamentace nad úrovní domácí komediální produkce a nenaznačují, jaké divácké oblibě se film *Poslušně hlásím* bude ještě mnoho let po premiéře těšit. První díl netrpělivě očekávané adaptace populárního románu Jaroslava Haška navštívily v roce jeho premiéry (1957) takřka dva miliony diváků. *Dobrý voják Švejk* v režii laureáta státní ceny Karla Steklého byl po slavnostním uvedení na MFF v Karlových Varech promítán nejen v československých, ale také v polských, sovětských nebo maďarských kinech, kde se přes veskrze negativní kritické ohlasy těšil srovnatelnému zájmu diváků jako v zemi

²³ Saša Rašilov byl prvním představitelem Švejka podle Ladových obrázků. Další představitelé se tedy drželi této předlohy. Zatímco Karel Noll byl štíhlý, musel Rudolf Hrušínský ztloustnout.

svého původu. Přípravné práce na pokračování ovšem nezapočaly až v reakci na mimořádný divácký zájem, nýbrž již 1. února 1957, tedy zhruba měsíc před dokončením první kopie *Dobrého vojáka Švejka*. V době, kdy byl *Švejk* zaslán ke schválení. Hlavní správě tiskového dohledu, se *Poslušně hlásím* již natáčelo. Po promítnutí výběrové komisi byl film označen za mládeži nepřístupný. Důvody pro toto rozhodnutí naznačuje jedna z dobových recenzí: „Řada dalších episod má proměnlivou úroveň, na dolním pomezí je bezradně trapný Nedělvův žrout Baloun. S ním si nezdají huristky z bordelu, jež byly scénářem a režii odsouzeny být stafáží zbytečně dlouhých scén.“²⁴ Obdobnou poznámku stran nevkusnosti filmu si mohli přečíst čtenáři *Večerníku Bratislava*, podle jehož autora jsou některé události svou naturalistickou podobou „viac nechutné než komicky groteskné“.²⁵ Do *Rudého práva* o filmu napsal Jiří Plachetka: „To, co je ve filmovém Haškovi komické mimo Haškův text a nápad, to je převážně dílem herců.“²⁶ Kvalitativního nepoměru mezi Haškovou předlohou a Steklého filmem si všiml také Antonín Malina v *Obraně lidu*: „Chyba je v tom, že veškerá tíha zůstává jen na původní literární předloze a není doplněna stejně vynalézavou invencí filmařskou.“²⁷ Podobně vyznívala kritika Stanislava Zvoníčka ve *Filmu a době*: „Valná část filmu je však pouhou fotografií scén aranžovaných podle vybraných stránek Haškovy knihy.“²⁸ Zvoníček autorům zároveň nabídnul opožděnou dramaturgickou radu, jak film povýšit na útočnou satiru: „Najít, vymyslet, vytvořit filmově působivé obrazy nad Haškovým textem, takový měl být cíl Karla Steklého.“²⁹ Status autonomního uměleckého díla, které by mělo být posuzováno nezávisle na své literární předloze, filmu *Poslušně hlásím* nepřiznal ani František Vrba, jenž se o něm rozepsal v *Literárních novinách*: „Při větší roztříštěnosti vybraných epizod, v nichž není dost místa na rozvinutí některých významných postav (třeba nadporučíka Duba), se zde často rozklíží i jednota satirického smíchu a hněvivě

²⁴ ZVONÍČEK, S. Poslušně hlásím. *Film a doba*, č. 1, 1958, str. 59.

²⁵ -ille-, Švejkov humor vo filme. *Večerník Bratislava*, 7. 1. 1958.

²⁶ PLACHETKA, J., Švejk s té lepší i s té horší stránky. *Rudé právo*, 29. 12. 1957, str. 3.

²⁷ MALINA, A., Poslušně hlásím. *Obrana lidu*, 30. 12. 1957.

²⁸ ZVONÍČEK, S., Poslušně hlásím. *Film a doba*, č. 1, 1958, str. 58.

²⁹ Tamtéž str. 59.

*zžiravé grotesky, pro Haškovo veledílo tak příznačná.*³⁰ Hodnocení filmu ve vztahu k Haškově knize se nedokázal vyvarovat ani Ivan Dvořák ve své recenzi pro *Kino*: „*A z tohoto hlediska je Steklého filmový Švejk pouze obrazovou kompilací románového díla, ale nikoliv svébytným uměleckým útvarem.*“³¹ Opačně než čeští pisatelé přistoupil ke vztahu mezi předlohou a filmem polský filmový recenzent. Povahu knižních ilustrací bez výraznějších úprav námětu chápal jako pozitivum, domnívá se, že „*kdo nečetl Osudy dobrého vojáka Švejka, nevyčítá kouzlo tohoto filmu, jehož hlavní hodnota spočívá ve věrné adaptaci několika úryvků Haškovy knihy.*“³² Jiní polští kritici tolik pochopení neprojevili. Jeden z nich považoval za jedinou skutečnou kvalitu filmu herectví Rudolfa Hrušínského, další shledal film nesnesitelně rozvleklým a třetí napsal, že se jedná o „*málo pružný, málo zajímavý příběh zbavený 30 procent humoru, tak živého a třpytného v Haškově románu.*“³³ Za nejzdařilejší část *Poslušně hlásím* kritici svorně považovali herecký výkon Jaroslava Marvana a začátek filmu, držící se poměrně věrně druhého dílu románu (Švejkovy příhody ve vlaku a budějovická anabáze). Postupně podle nich ale dochází k vytěšňování postavy Švejka, který se počínaje budějovickou anabází mění v pouhého svědka a komentátora událostí, v postavu pro vyprávění téměř zbytečnou a v záběrech přítomnou pouze pro to, že kvůli němu přišli diváci do kina. Filmu údajně škodila také disproporce mezi nadměrným prostorem věnovaným putimským příhodám a odbytostí následujících epizod:

*„Povrchní epizodaření okleštilo děj o všechny Haškovy myšlenky a dějové (ale i ideové) akcenty, rozmetalo charaktery postav do několika nevýrazných postřehů a vcelku zkreslilo problematiku filmu. Rozpačitost nad stavbou děje (pokud ve filmu Poslušně hlásím nějaký celistvější děj je) vrcholí v závěru, kde po veliké kanonádě vystoupí Švejk s útržkem své životní filosofie a nastává zcela neočekávaný a nepřipravený konec.“*³⁴

³⁰ VRBA, F., Film a lidovost. *Literární noviny*, č. 4, 1958, str. 5.

³¹ DVOŘÁK, I., Poslušně hlásím. *Kino*, č. 4, 1958, str. 61.

³² Rubrika Dookoła Świata v deníku *Varšava*. Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku 1959, č. 6-7, str. 22.

³³ Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku 1959, č. 6-7, str. 22; Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku 1959, č. 8-9, str. 21.

³⁴ DVOŘÁK, I., Poslušně hlásím. *Kino*, č. 4, 1958, str. 61.

Ve stínu výhrad dramaturgického rázu, upozorňujících na přílišnou délku některých scén a zkratkovitost jiných, mnohdy zůstala obrazová složka filmu, jež byla dílem zkušeného kameramana Jana Rotha. Diváci digitálně zrestaurované kopie mohou posoudit, nakolik se kvalita obrazu odchyluje od popisu Ivana Dvořáka z doby prvního uvedení: „barevný obraz filmu nemá v uměleckém smyslu slova daleko k barvotisku. Bylo by třeba důkladně se zabývat materiálem, nebo snad kvalitou práce laboratoří, prostě příčinami, které u řady našich barevných filmů vedou k tak žalostnému výslednému obrazu. Vždyť jen některé exteriérové obrazy z putimské anabase mají plastický, pastelový obraz. Vše ostatní je směsicí barevného neladu, který zachází až do křiklavosti.“³⁵ Dodnes trvající debaty nad vhodností obsazení Rudolfa Hrušínského do role Švejka, potažmo nad hercovou interpretací postavy, započaly ihned po uvedení filmů: „Rudolf Hrušínský jako představitel Švejka některým divákům nevyhovoval pro své pojetí této postavy už v první části filmu. Vytýkají mu především, že Haškova Švejka intelektualisuje. Mnozí naopak Hrušínského Švejka přijali jako postavu odpovídající představám, jež v nich jako ve čtenářích formovali Hašek a Lada.“³⁶ Svou úvahu Jiří Plachetka uzavřel prorockým „O to budou ještě spory.“³⁷ Minimálně té části Haškova románu, kterou v putimské sekvenci zpracovává Steklého film, se podle Ivana Dvořáka s mnohem větším mistrovstvím chopil ve svém loutkovém zpracování Jiří Trnka (*Dobrý voják Švejk*, 1954). Za lepší adaptaci Haškovy předlohy považuje Trnkův (a také Nollův) film rovněž publicista ze slovenského *Predvoja*: „U Trnku je nápad vedľa nápadu, maximálne využitie možností filmu, schopnosť plne zaujať a pobaviť diváka, vysoké výtvarné majstrovstvo. U Steklého nám chýbajú tieto vlastnosti. Všetko je tu veľmi nenáročné, veľmi zdlhavé a popisné, nehovoriac už o gradácii či pointe.“³⁸

Co se týče dalších srovnání s jinými filmy, většinou se autoři omezili na konstatování, že druhý Steklého Švejk je – zejména vinou své dějové roztržitosti – ještě méně zdařilý než ten první: „V této druhé části se slabiny zfilmování obnažují na kost. Rozpadá se v nesladěné složky, v humor místy těžkopádně nucený a v obrazy, které ne zrovna přesvědčivě chtějí zachytit hrůzy válečné.“³⁹ Do inspirativního srovnání Švejka

³⁵ DVOŘÁK, I., Poslušně hlásím. *Kino*, č. 4, 1958, str. 61

³⁶ PLACHETKA, J., Švejk s té lepší i s té horší stránky. *Rudé právo*, 29. 12. 1957, str. 3.

³⁷ Tamtéž str. 3.

³⁸ URC, R., Pohľady do kultúry. *Film týždňa. Rozvoj*, 16. 1. 1958.

³⁹ VRBA, F., Film a lidovost. *Literárni noviny*, č. 4, 1958, str. 5

s americkým protiválečným románem *Nazí a mrtví*, prozrazujícího, na jaké hodnoty byl v socialistickém umění kladen důraz, se v *Obraně lidu* pustil Antonín Malina: „Rozdíl je vlastně v tom, že nám chválabohu chybí americká skepse. Zato u Švejka převládá náš český optimismus.“⁴⁰ Jen vzácně čtenáři dobových recenzí narazili na smířlivý tón, jenž byl vlastní textu ze *Svobodného slova*: „Třebaže oba filmy mají některé základní umělecké nedostatky, vyplývající především z rozlehlosti literární předlohy a z neřešitelnosti problému, jak vyjádřit filmovou mluvou Haškův výrazný styl, přece jen si leckterých rysů v práci K. Steklého vážím.“⁴¹ Recenzent si pochvaloval také Hrušínského pojetí protagonisty, podle něj věrnější duchu literární předlohy než ve filmu prvním. Autoři dobových recenzí Steklého film v souhrnu shledali nepodařeným, málo filmovým přepisem výborného románu o dobrém českém člověku bojujícím proti „duševnej debilnosti militaristov“.⁴² Přes víru autora ze slovenské *Pravdy*, že s „druhým dielom nebudú pravdepodobne už spokojní ani návštevníci kín“,⁴³ četné kritické výhrady v dobovém tisku návštěvnost filmu negativně nepoznamenaly, což s jistou bezradností reflektoval Stanislav Zvoníček: „Plná pokladna kina by nás neměla mást. Není jediným měřítkem hodnoty filmu. A může být i ošidným měřítkem, jako je tomu tentokrát.“⁴⁴

Většina hodnocení se shoduje v tom, že režisér Karel Steklý se omezil jen na ilustraci situací z románu, nezachytil jeho absurdně groteskní rozměr. Kladného hodnocení se dočkali herci zejména Miloš Kopecký coby feldkurát Katz a Svatopluk Beneš jako nadporučík Lukáš, ale také Josef Hlinomaz (Palivec), František Filipovský (Bretschneider, Dub) nebo Jaroslav Marvan (Flanderka). Filmový historik Myrtil Frída zhodnotil s odstupem času výkon Rudolfa Hrušínského slovy, že měl nesporný smysl pro karikaturní nadsázku, pro vtíp, ale i přesto stvořil poněkud chytrého Švejka stojícího nad postavou, bez přirozené bezelstnosti a lidové mazanosti, která okouzlovala u Nolla a do značné míry u Rašilova. Hrušínskému chyběla bodrá otevřenost, která nebyla jeho povaze vlastní. Miloš Kopecký později charakterizoval jeho výkon jako cudný. Hrušínský nebyl hercem lidového ražení jako Noll nebo Rašilov. Jeho typický projev byl věčný, gestický

⁴⁰ MALINA, A., Poslušně hlásím. *Obrana lidu*, 30. 12. 1957.

⁴¹ Filmový Švejk po druhé. *Svobodné slovo*, 7. 1. 1958, str. 4.

⁴² Poslušně hlásím. *Pravda*, 18. 1. 1958.

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ ZVONÍČEK, S., Poslušně hlásím. *Film a doba*, č. 1, 1958, str. 59.

i mimicky strohý, vášně a pudy zůstávaly skryty v pozadí. Hrušínský podal výkon na hranici svých možností, nemohl ovšem popřít sám sebe a být někým jiným.

2.2.4 Švejk Jiřího Trnky

V době, kdy Jan Werich předčítal s úspěchem v rozhlase *Osudy dobrého vojáka Švejka*, byl položen základ pro filmové zpracování Jiřího Trnky. Přestože se autorovi tento projekt příliš nezamlouval, vznikly postupně v letech 1954 – 1955 tři filmy o Švejkovi. Z dlouhého textu Jaroslava Haška si Trnka vybral tři nevtipnější kapitoly, a to *Z Hatvanu na hranice Haliče, Nehody ve vlaku a Budějovickou anabázi*, která je nepochybně nejlepší z této humorné trilogie. Výtvarnou stylizaci se podařilo vyřešit skloubením loutkohry s černobílou ploškovou technikou, doplňující jednotlivé vnitřní příběhy vtipného děje. Ve Werichově průvodním monologu se změnil celkový humor literární předlohy do polohy ironické perzifláže, jejíž smích útočí, ale nezraňuje. Český antimilitaristický filuta, hrající si na „blba“, se proměňuje v trnkovské usměvavé bodré postavě v trvale platného glosátora válečné události po roce 1914, jejíž idiotská zbytečnost se přibíjí na pranýř pomýlené historie. A to jako odstrašující příklad lidské tuposti a krátkozrakosti právě tím, že ji zesměšňuje. Několik dosavadních hereckých adaptací naznačilo, že přes velkou popularitu námětu to pro každého nebyl snadný úkol. Švejk je sice legrační figurka, ale z hlediska dramaticky slovesného se v něm skrývá velikost životně historického typu, ba přímo prototypu. Jak píše Luboš Hlaváček Augustin, je to velká herecká postava, vyžadující si ještě většího interpreta. Paradoxem ovšem je, že Trnka našel takového geniálního umělce v loutce a vdechl do ní opravdový život. Vytvořil ji s dokonalostí sochaře a se znalostmi krejčího, psychologa, karikaturisty a hlavně zkušeného loutkáře. Z této loutky vytvořil „antihrdinu,“ heroického právě ve svém směšném a plně civilním nehrdinství, člověka se srdcem a duší humanisty, oblečeného do vojenského mundúru. S obézním tělíčkem šmatlavé loutky v plandavém plášti a s čepicí naraženou až na uši, s upřímným úsměvem na své kulaté, spokojené tváři vstoupil Švejk také v loutkovém podání do světového panteonu komiky, kde ho rozhodně s otevřenou náručí přivítali. Postava je to velkolepá. V erárním šedo zeleném oblečení, s bagančaty na nohou a čapkou s orlíčkem pod monogramem „FJ“ na hlavě, má vždy optimistickou náladu s klasickým sloganem „poslušně hlásím“ nebo to „byl u nás jednou.“ Ale pod škraboškou drobné loutky se uvnitř skrývá dobrá duše velkého lidového filozofa, humanisty, který ví jedno, a to, že člověk musí za všech okolností zůstat člověkem. Také všechny další figury jsou vtipnými analýzami typů postav i povah, v jejichž

výtvarné charakteristice dosáhl Trnka skutečného mistrovství v umění individuálního vystižení lidských vlastností. A to pomocí až sochařsky portrétního ozvláštňení fyziognomie obličejů a jeho výrazu prostřednictvím postoje, chůze, držení těla, gesta či pohledu.

Celý Trnkův Švejk je dílem analytické syntézy pomocí obrazové formy a právě v ní je plná absurdnost haškovské legrace i pronikavost narativního napětí, pohybujícího se mezi sledem dílčích anekdot a satirických hyperbol. Zajímavé je, že osobní vztah Jiřího Trnky ke Švejkovi nebyl jednoznačně vřelý. Sice sympatizoval s jeho lidstvem a neúctou k autoritám, ale neměl rád jeho cynismus a sobectví. Scénář ke všem třem dílům psal s Jiřím Brdečkou a podobu loutek převzal od Josefa Lady. Látal vzpomínal, že stačilo Werichův komentář poslouchat a hned věděli co a jak má postava zrovna udělat. U diváků má Trnkův Švejk úspěch dodnes. První dva díly byly pouze ilustrací Werichova čtení. Dohromady s výtvarným řešením to bylo jakési loutkové rozhýbání Ladových ilustrací. Ve třetím díle scénáristi proškrtali autorský komentář na minimum a celý příběh postavili na dialogích. Werichovy se podařilo hlasově odlišit postavy a tak dialogem vytvořit jejich nezaměnitelné charaktery. Podle mého názoru je jistě na škodu, že nebylo dílo zpracováno celé. V roce 1986 se pokusil o pokračování loutkového filmu *Osudů dobrého vojáka Švejka* režisér Stanislav Látal devíti epizodami. Hlavní postavu Švejka namluvil herec Petr Haničinec. Látalovo zpracování se nevyhnulo srovnání s Trnkovým filmem, ze kterého lépe vycházejí Trnkovy krátké epizody. Filmový historik Myrtil Frída považoval loutkového Švejka za nejlepšího, kterého kdy viděl.

2.2.5 Švejk v zahraničí

Prvním režisérem, který se pokusil o adaptaci Švejka v zahraničí, byl Erwin Piscator. V roce 1929 natočil němý film v hlavní roli s Maxem Pallenbergem. V roce 1935 chtěl *Osudy* zvěčnit také herec Charlie Chaplin, ale tento pokus se nakonec neuskutečnil. V době druhé světové války ožila postava Josefa Švejka na plátnech kin států, které bojovaly proti hitlerovskému Německu. Švejk se emancipoval, stal se hrdinou, který mohl žít mimo prostor a čas románové předlohy. Bojoval na východní frontě – v sovětském filmu, který se jmenoval *Nová Švejkova dobrodružství*. Ve válečném filmovém sborníku je dokonce vězněn v koncentračním táboře (tedy v nacistickém), kde se vydává za duševně chorého. Ve filmu Sergeje Jutkeviče na náměty Nových Švejkových dobrodružství spisovatele Morise Slobodského si postavu Švejka zahrál Boris Trenin. Karel Lamač natočil ve Velké Británii roku 1943 protinacistickou satiru

s názvem *Schweik's New Adventures* (Švejk bourá Německo). Do hlavní role byl obsazen herec Lloyd Pearson. Přepis Haškova románu se přesouvá z první světové války do druhé, rakousko-uherské mocnářství nahrazuje nacistickým impériem. Hlavní hrdina se stává součástí českého odboje. Ani dobrý výkon anglického herce nezakryl slabiny scénáře. Západoněmecký režisér Axel von Ambesser našel v šedesátých letech představitele pro filmového Švejka ve slavném herci Heinzi Rühmannovi a vhodné exteriéry ve vídeňských ulicích. Jak totiž pan režisér prohlásil, jedině tak lze vytvořit patřičnou rakousko-uherskou atmosféru a tím i pravého česko-rakouského ducha. Proto byli najati i jazykoví poradci, neboť tento Josef Švejk hovořil sudetskou němčinou. Film nesl název *Der brave Soldat Schwejk*. Po vypuštění proticírkevních motivů zbyl nepříliš vábivý příběh důstojníka a jeho sluhy na frontách světové války. Herec Heinz Rühmann nepatrnými a úspornými mimickými prostředky postihuje složitost Švejkovy ironie, od prostáčekovského humoru až k tragickému sarkasmu. V roce 1963 natočil rakouský režisér Wolfgang Liebeneiner film s názvem *Die Schweijks Flegeljahre* (Švejkova klackovitá léta), v hlavní roli se objevil Peter Alexander. A roku 1972 natočil tento režisér seriál *Abenteuer des braven Soldaten Schwejk*. Do hlavní role byl obsazen herec Fritz Muliar. Britsko-ukrajinský animovaný film režiséra Roberta Crombieho *The Good Soldier Schweik* (Dobrý voják Švejk) byl natočen v roce 2009. Hlas Švejkovi propůjčil Ladislav Potměšil. Film je místy doplněn obrazovými příběhy s komentářem vypravěče. Švejk jako hrdina první světové války inspiroval i několik filmových zpracování tohoto tématu. Patří sem film *Velká válka* (natočený v roce 1950 režisérem Mario Monicellim), švýcarský film, jehož hrdinou je pomocný voják Lämppli (autorem i představitelem je A. Rasser), americký film *No Time for Sergeants* z roku 1956 a japonský film *Voják – darebák* z roku 1965.

2.3 Švejk rozhlasový (na zvukových nosičích)

Úkolem rozhlasové četby je umožnit posluchačům zážitek ze zprostředkované četby. Hlavním cílem je podat posluchačům víceméně původní text autora, který nebude nijak zásadně modifikovaný do formy dialogů a monologů. Zůstává v takové podobě, jakou zamýšlel autor zdrojové knihy. Posluchači si tak vychutnají dílo, aniž by jej četli.

Asi neznámějším hercem, který předčítal Haškův román, byl Jan Werich. Ten namluvil Švejka nejprve pro loutkový film Jiřího Trnky a posléze načetl celý román.

Jeho interpretace zůstala zachována v kompletu 17 LP, které postupně vycházely mezi lety 1977 – 1983. V roce 2004 vydal Supraphon celé dílo na 12 CD. O tuto kompilaci byl mimořádný zájem, a proto v roce 2008 bylo vydáno celé dílo znovu na 12 CD rozšířené o bonusové CD. Na tomto bonusovém CD uslyší posluchači nahrávky Švejka s Ferencem Futuristou z roku 1936, inscenace z divadla Větrník z roku 1946, nikdy nevydané nahrávky Švejka v dialogu Jana Wericha s Jiřinou Šejbalovou v roli paní Müllerové a Vlastou Burianem jako Ottou Katzem z roku 1953. Zajímavé je, že Jan Werich příliš Švejka neobdivoval. Říkal o něm, že je to krásná postava k přemýšlení, ale rozhodně ne k napodobování.

Samotný Jan Werich se k nahrávání desek vyjádřil takto: *„Už po mnoho let, s malými i většími přestávkami, čtu, nebo chcete-li, vyprávím o dobrém vojáku Švejkovi na dlouhohrajících deskách. Děláme to proto, protože si myslíme, výrobci, spolupracovníci, i já, že to stojí za to, protože Švejk byl a je a bude zdrojem poučení o době první světové války, o posledních dnech rakousko-uherského mocnářství, o náladě a náladách drobného lidu v uniformě vojáka nebo v ošumělém civilu. A hlavně proto, že ze Švejka vyvěrá nevysychající pramen léčivé a současně všehojší masti a elixíru života, kterému se lidově i vědecky říká sranda. Tato mast, tento elixír, tento lék jest potřebný a hledaný po celém světě. Proto přeložili Švejka do desítek cizích jazyků. Lidé, do jejichž mateřštin přeložili tyto osudy dobrého vojáka, se moc nezajímají o konec první světové války, ani o konec mocnářství „Tak proč?“ řeknete si. Protože tam, kde jde ve Švejkovi o lidi, o „oficírství“, o „úřední blbost“, kde je boj člověka s hovadismem moci a s ukrutností hladu po moci, tam jsme rodni bratři.“⁴⁵*

Tajemství Werichova úspěchu nespočívá jen v bohatství jeho hlasového fondu a v hereckém umění. Werich dokázal ve svém vyprávění postihnout střetávání charakterů a idejí, jež je podstatou Haškovy práce. Tomu výrazně prospěl zejména tím, že v obsáhlém textu položil jednoznačně důraz na dialogy, tedy na konflikty. Na základě pochopení, že stěžejními složkami jazykové výstavby Haškova díla jsou Švejkovy dialogy a monology, oprostil Werich text vyprávění od všech retardačních prvků, od všeho, co pro dramatické a přitažlivé vyprávění není nezbytné. Zdůraznil tak Švejkovu naivně snaživou náuru, využil nevyčerpatelných Švejkových odboček do vzpomínek, působících ve vztahu k dané situaci jako pěst na oko. Posloucháme-li tento vypravěčský koncert, podívujeme se, co všechno se dá s hlasem dělat: mluvit hlasitě a tiše, řvát a šeptat,

⁴⁵ PŘEMEK. Osudy dobrého vojáka Švejka (1953 – 1970, 1967 – 1983, 2004) *Panáček v říši mluveného slova* [online].

vypouštět příval řeči jako bystřinu a nechat jej přejít do klidného proudu, mluvit s důrazem i jednotvárně, klidně i pobouřeně, radostně i smutně, zamyšleně a zasněně i rezolutně a naléhavě, smutně až zoufale, vesele až výsměšně, žertovně až rozverně, česky i německy, vojenskou hantýrkou i jazykem pražských hospod atd. atd. Nejruznější hlasové polohy, intonace a zabarvení hlasu dal Werich věrně do služeb toho, co chtěl vyjádřit. Jeho mluva dokáže nejen dosáhnout vysokého stupně věrohodnosti a přesvědčivosti, ale umí též vyvolat v posluchači představu vzhledu a duševních a jiných kvalit prezentované osoby.

V roce 1956 natočil pro Československý rozhlas třináctidílnou četbu na pokračování vybraných částí románu CD Jan Pivec. Další z herců, který v roce 1973 namluvil Osudy dobrého vojáka Švejka, byl Karel Höger. Vydavatelství Popron Music vydalo v roce 2009 na deseti 2CD Osudy dobrého vojáka Švejka v režii Dimitrije Dudíka. Na tomto CD spolupracovalo 10 herců (Josef Somr, Bohumil Klepl, Petr Nárožný, Miroslav Donutil, Václav Postránecký, Václav Vydra, Arnošt Goldflam, Rudolf Hrušínský ml., Martin Dejdar a Pavel Zedníček). Každý z herců načetl vybrané kapitoly románu na 2 CD.

Pavel Landovský se této adaptaci věnoval v roce 2001, kdy vychází další CD Osudů dobrého vojáka Švejka. *"Já si myslím, že Švejk je vnímán jako postava, ale to je chyba. Navíc vždycky tak trochu podléhal ideologizaci - jak za nacismu - negace, tak po druhé světové válce - zbožnění. Švejk má podle mne povahu antického chóru, který přihlíží a komentuje situaci. A především předvádí a komentuje všelidskou blbost. To, že je to v armádě, je jen výsledek zvláštní úlohy armády ve společnosti, protože v armádě dochází k ohromné kumulaci lidí. Proto třeba nevznikl román o blbé kuchařce, protože to prostředí je odlišné a nikdy se nikde tolik ženských nesoustředí dohromady,"* soudí Landovský. CD bylo nahráno ve studiu Arco Diva.⁴⁶

Český rozhlas vydal v roce 2013 audioknihu, kterou načetl Oldřich Kaiser. Nahrávku režírovala Markéta Jahodová. Hudbu, která se převážně skládá z fragmentů starých vojenských a lidových písniček, nahrál na heligonku a nazpíval kultovní pražský hospodský písničkář Josef Čechil. Nové zpracování Švejka mělo nejen ambici znovu připomenout dílo a autora nejširší veřejnosti, ale také nový pohled na jeho poetiku. Miloš Doležal ze stanice Vltava se k audioknize vyjádřil takto: *„Každá doba ve Švejkovi hledá a nachází někoho jiného – proto je rozhodně na místě se pokusit Švejka přečíst teď a tady*

⁴⁶ iDNES.cz , brt. Landovský čte Švejka. *iDnes* [online].

znovu. Švejka ve vynikajícím podání Oldřicha Kaisera předkládáme nikoli pouze jako román humoristický či historický, ale jako podobenství absurdity, evangelium blbosti a totálního rozkladu, rozporuplnosti až temnosti světa i všudypřítomné nesmyslnosti.“⁴⁷

Oldřich Kaiser se svou interpretací textu odlišuje od svých předchůdců. Jeho Švejk je obyčejnější, „hospodštější“, jako kdyby své historiky vyprávěl „chlapům v putyce“, což velmi názorně podtrhují vojenské písničky, kterými text osvěžuje pražský hospodský harmonikář Josef Čečil. Právě vojenské popěvky nás zavedou do pražských krčem začátku minulého století, do Prahy plné fízlů, do Prahy před válkou a také v době válečného běsnění... Oldřich Kaiser dokáže ojediněle zalidnit celý příběh množstvím postav, místy se zdá, že nasloucháme rozhlasové dramatizaci, že skutečně slyšíme několik protagonistů. Jeho hlasové ztvárnění jednotlivých postav románu je zcela originální, čisté, neopisuje od předchozích interpretů ani se nesnaží přiblížit filmovým zpracováním.

Režisérka Markéta Jahodová ohodnotila Kaiserův výkon takto: „*Sžít se s autorem, ale i s tou figurou Švejka, dokázat zahrát toho Haška vypravěče, k tomu Švejka a k tomu všechny ty figury, kterých je tam nemálo, ty charaktery, které on nehraje tak jako na povrchu, že by nějak jenom zabarvil hlas, ale on opravdu té postavě na jedné krátké replice dá psychologii, dá tam tu celou situaci, to je opravdu herecká genialita.*“⁴⁸

⁴⁷ BEZR, O. Audio: Švejk, paní Müllerová i dr. Grünstein mluví hlasem Oldřicha Kaisera. *iDnes.cz* [online].

⁴⁸ RAJLIHOVÁ, E. Oldřichu Kaiserovi je 60 let. Uznání sklízí jako komik i jako rozhlasový interpret. *Český rozhlas* [online].

3 Srovnávací analýza Budějovické anabáze

Zfilmovaná podoba *Osudů dobrého vojáka Švejka* zachovává dějovou linii a hlavní téma románu. Je pravděpodobné, že jednotlivé inscenace *Osudů dobrého vojáka Švejka* budou odlišné. Bezpochyby můžeme tvrdit, že Trnkova verze Haškova románu je více než vydařená a mezi diváky oblíbená. Totéž lze říci o adaptaci Karla Steklého. Scénář a film se snažily o zachování věrné podoby vůči literární předloze. Komparace literárního díla a filmové adaptace se zabývá především narativem. Ovšem ve filmu můžeme najít scény, které v knižní podobě vůbec nejsou a naopak. Některé scény nám ve filmu chybí. Film má mnohem menší dobu na to, aby vyjádřil obsah knihy, tedy dochází ke změnám z praktických a interpretačních důvodů. To samé platí i pro postavy, kterých je ve filmové adaptaci spousta. Některé postavy opomíjí adaptaci oproti románu. Film má mnohem menší dobu na to, aby vyjádřil obsah knihy, a proto dochází ke změnám z praktických a interpretačních důvodů.

Za hlavní cíl této práce považuji srovnání obou filmových adaptací. Pokusíme se srovnat *Švejkovu budějovickou anabázi*. Téma zůstalo zcela totožné: Švejk se vydává pěšky do Českých Budějovic, protože nemá peníze na vlak. Cestou je považován za ruského špiona a zběha, nakonec se vrátí k nadporučíku Lukášovi. Budeme-li vycházet ze způsobů překladu podle Lindy Constanzo Cahir, půjde o tradiční překlad. Hlavními důvody pro toto posouzení jsou scény zahrnuté v této práci, které téměř kopírují pasáže z knihy. Dále se budeme věnovat srovnání rozhlasové adaptace *Osudů dobrého vojáka Švejka*.

3.1 Srovnání filmové adaptace

Jaroslav Hašek rozepisuje *Budějovickou anabázi* na 61 stránkách. Režisér Karel Steklý této kapitole věnoval více než polovinu filmu a Jiří Trnka 29 minut. Příběh filmu se odvíjí chronologicky a režiséři se v zásadě drží řazení jednotlivých scén tak, jak po sobě následují v literární předloze. Můžeme říci, že jsou zachovány dialogy a jednotlivé pasáže, které na sebe navazují.

Ve filmu *Poslušně hlásím* se objevují pasáže, které nekorespondují s předlohou, např. část, kdy Švejk najde ve stohu dezertéry, a návštěva hospody se v této adaptaci neobjevily. Trnka zcela vypustil část, kdy se Švejk na cestě od Květova do Vráže potká se starou babičkou, cestu do Radomyšle k pantátovi Melichárkovi, nebo část, kdy v noci

ve stohu objeví dezertéry. Dále je to část, kdy Švejk vykládá závodčímu historku a poté se z hospody za tmy vydávají na cestu.

Nejprve se zaměříme na Švejkovu cestu z Tábora do Putimi. Když si pročítáme v literární předloze úvod kapitoly, dočteme se, že Švejk dostal veku komisárku a tabák a za tmavé noci vyrazil z Tábora pěšky do Budějovic. Šel sněhem, v mraze, zahalen ve vojenském plášti a zpíval si vojenské písně. Na cestě od Květova do Vráže potká starou babičku, která jej pozdraví:

„Dobrý poledne, vojáčku, kampak máte namířeno?“

*„Ale jdu vám, matičko, do Budějovic k regimentu, do tej války.“*⁴⁹ odpověděl Švejk. Na to mu babička poví, že jde špatnou cestou a ať na ní počká v lesíčku, kde Švejkovi přinese brambůrku, která jej zahřeje. Poté Švejkovi poradí, aby se vydal cestou k jejímu bratrovi, panu Melichárkovi. Na cestu dostane Švejk krajíc chleba a kus špeku a radu, kterými vesnicemi má jít, a kterým se má vyhnout. Cestou z Malčína s ním šel starý harmonikář, kterého Švejk potkal v hospodě. Harmonikář považoval Švejka za dezertýra. V Radomyšli najde Švejk pantátu Melichárka, který po něm chtěl papíry, aby se ujistil, že není zloděj. V noci ve stohu objeví dezertéry. U Štěkna se setká s vandrákem, který jej poučuje a spolu se vydají na cestu k ovčínu. Švejk se zde setká s příjemným dědečkem a povídají si. V noci Švejk odchází směrem na Písek.

Ve filmu Karla Steklého *Poslušně hlásím*, vidíme záběr, kdy jde Švejk krajinou pěšky do Budějovic. Kameraman nám svým pohledem poukazuje cestu, kterou se hlavní hrdina vydal, aniž bychom vyčetli, že prošel celé Milevsko. Sníh je jen místy, spíše přichází jaro. Tak jak je v knize popsáno, má Švejk na sobě vojenský plášť. V knize prošel Švejk při Budějovické anabázi polovinu jižních Čech, setkal se s mnoha postavičkami, typickými pro tehdejší český venkov i dobu. Scénář vybral pouze několik těchto figurek. Režisér Karel Steklý se snažil držet literární předlohy, ale povšimneme si, že první scény jsou zpřeházeny a až posléze na sebe jednotlivé pasáže navazují. Jako první si povšimneme změny při pohledu na ceduli obce Putimi. Zde režisér zařadil výklad na policejní stanici o tom, jak mají být četníci bystří a zajímat se o dezertéry a ruské špiony. Poté až následuje setkání Švejka s babičkou. Můžeme se domnívat, že nám filmová verze nejprve vysvětlí dějovou situaci a teprve záhy se řídí literární předlohou. Nicméně zde se začíná scénář podobat své předloze:

⁴⁹ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 217 - 218

„Dobrý poledne, vojáčku, kampak mají namířeno?“

„Ale jdu vám matičko k regimentu do Budějovic, to tej války.“⁵⁰

Poté Švejk čeká za stodolou, kam mu přinese babička brambůrku na zahřátí. Poté mu radí, kudy se má vydat. Cestou potkává muže, který jej zavede k Ovčákovi. Výjimkou je snad jen část, kdy Švejk najde ve stohu dezertéry a návštěva hospody, která ve filmu není. Nepatrný rozdíl zpozorujeme při setkání Švejka s babičkou, která jej odkáže na svého bratra v Protivíně:

„A mají s sebou nějaký papíry?“

„Nemám, matičko.“

„Tak ani tam nechodějí a jdou přímo přes les do Protivína. Tam v Dolejší ulici najdou pantátu Melichárka. To je můj bratr. Že ho pozdravuju, a von jim už ukáže, kudy se jde na ty Budějovice.“⁵¹

Ten se ale v knize nachází v Radomyšli:

„Mají s sebou nějaký papíry?“

„Nemám, matičko!“

„Tak ani tam nechodějí, jdou raději na Radomyšl, ale hledějí tam přijít kvečeru, to jsou všichni četníci v hospodě. Tam najdou v Dolejší ulici za Floriánkem takovej domek, dole modře natřenej, a ptají se tam na pantátu Melichárka. To je můj bratr. Že ho pozdravuju, a von jim už ukáže, kudy se jde na ty Budějovice.“⁵²

Dále babička poukazuje na to, že se má vyhnout Ražicím, tam jsou četníci jako rasi a chytají dezertéry. V literární předloze se ale mají vyhnout Čížovej. V dalších minutách filmu sledujeme četnickou stanici, kde rozmlouvá strážmistr Flanderka s podřízenými o ruských špionech. Jedním z nich je Rampa, který má za úkol hrát na trubku, aby se dostal mezi chlapy z místní kapely a dozvěděl se více o špionech. Ve chvíli, kdy strážmistr přemýšlí o placeném donašeči a informátorovi, přichází na stanici obecní pasák, kterému říkali „Pepku vyskoč!“ Tato pasáž se v literární předloze vyskytuje až o několik stran posléze, až v době, kdy byl Švejk vyslýchán na stanici. V knize se nejprve Švejk vydává do Malčína a potkává harmonikáře. Navečer najde v Radomyšli pantátu Melichárka. Vraťme se ale ke scéně s Pepkem. Flanderka vtáhne Pepka do místnosti a poukáže na obraz císaře pána a povídá:

⁵⁰ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:16:50

⁵¹ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:17:26

⁵² HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 218

„Vidíš ten obraz? Víš kdo to je? To je císař pán.“⁵³ Vidíme Flanderku, který kyne prstem, jakoby dával Pepkovi najevo, že cokoliv proti císaři se nesmí. „Rozumíš?! Dobře, tak tady máš šesták, a kdybys slyšel, že císař pán je dobytek, a nebo, že tuhle válku nevyhrajeme, tak přijdeš a řekneš, kdo to povídal. Rozumíš?“

„Méeé.“

„Dobře a teď vyskoč!“ poklepe Pepka po rameni.

„Méeé.“⁵⁴

Hašek ale píše, že si Pepka nechal Flanderka zavolat na četnickou stanici a povídá:

„Viš, Pepku, kdo to je starej Procházka?“

„Mée.“

„Nemeč, a pamatuj si, že tak říkají císaři pánu. Viš, kdo je to císař pán?“

„To je číšaš pán.“

„Dobře, Pepku. Tak si pamatuj, že když někoho uslyšíš mluvit, když chodíš po obědech od domu k domu, že je císař pán dobytek nebo podobně, hned přijď ke mně a oznam mně to. Dostaneš šesták, a když uslyšíš někoho vykládat, že to nevyhrajeme, zas půjdeš, rozumíš, ke mně a řekneš, kdo to říkal, a dostaneš zas šesták. Jestli ale uslyším, že něco zatajuješ, tak bude s tebou zle. Seberu tě a odvedu do Písku. A teď vyskoč!“⁵⁵

Posléze píše Flanderka raport na okresní četnické velitelství, že již získal informátora. Následně vidíme Švejka, který se u Štěkna potkává s vandrákem. Vandrák pokyne rukou, aby si promluvili u kapličky a ne na cestě, promlouvá ke Švejkovi a poukazuje na jeho plášť:

„V tomhle nechod'. Ted' je tady plno četníků a žebrat v tom stejně nemůžeš. Kam máš namířeno?“

„Do Budějovic.“ Práví Švejk a zapaluje si dýmku

„Prokristapána, člověče, tam tě sbalej za hodinu! Civil musíš mít! Celej rozflákanej a dělat ze sebe chromajzla. Počkej, nestarej se! Já tě vezmu na noc ke starýmu ovčákovi a on nějakaj ten civil už ti taky opatří. Pojd'.“⁵⁶

Zde vidíme další rozdíl oproti literární předloze, která nám podává více informací:

„V tomhle nechod', to by se ti ta vojenská uniforma mohla někdy setsakramentsky vyplatit. Ted' je všude plno četníků a žebrat v tomhle nemůžeš. Po nás ovšem dnes četníci

⁵³ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:21:04

⁵⁴ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:21:20

⁵⁵ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 232 - 233

⁵⁶ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:22:50

už nejdou jako jindy, teď hledají jenom vás. – Jenom vás hledají. A kam máš naměřino?“⁵⁷ otázal se vandrák po chvíli, když si oba zapálili dýmky a pomalu obcházeli vesnici.

„Do Budějovic.“

„Prokristapána, tam tě sbalejí za minutu. Ani se nevhřeješ. Civil musíš mít celej rozflákanej, musíš chodit a dělat ze sebe chromajzla. Neboj se ale nic, teď půjdem na Strakonice, Volyň, Dub, a to by v tom byl čert, abychom nějakej civil nesehnali. Tam u Strakoníc jsou ještě takoví moc blbí a poctiví lidi, že ti nechají ještě leckdes přes noc v otevřeno a ve dne to vůbec nezamykají. Jdou někam teď v zimě k sousedovi si popovídat, a ty máš civil hned. Co ty potřebuješ? Boty máš, tak jen něco přes sebe. Vojenskej mantl je starej?“

„Starej.“

*„Tak ten si nech. V tom se na venkově chodí. Potřebuješ kalhoty a kabát. Až budeme mít ten civil, tak kalhoty a kabát prodáme židovi Herrmanovi ve Vodňanech. Ten kupuje všechno erární a zas to prodává po vesnicích. – Dnes půjdeme na Strakonice. Odtud čtyry hodiny je starej švarcenberskej ovčín. Je tam můj jeden známej ovčák, taky už starej dědek, tam zůstaneme přes noc a ráno se potáhnem na Strakonice, splášit tam někde ve okolí ten civil.“*⁵⁸

Ocitáme se v ovčíně, kde nám dědeček vypravuje o svém dědečkovi, který vypravoval o francouzských vojnách. Ve filmu slyšíme, co se onehda stalo:

„Můj dědeček taky dezertýroval. To bylo za tý vojny s Napoleonem. Dopadli ho ve Vodňanech a tak mu rozsekali prdel, že mu z ní cáry lítaly. A to mohl mluvit ještě vo štěstí. To dědeček starýho Jareše z Ražic dostal za zběhnutí prach a volovo v Písku. A kdy ty jsi prchnul?“ zeptá se Švejka.

„Hned po mobilizaci, jak nás vodvedli do kasáren.“

„A přešel jsi zed?“

„No jinudy to nešlo dědečku.“

„A varta byla silná a střílela?“

„Ano dědečku.“

„A kampak teď máš naměřino?“

⁵⁷ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 220

⁵⁸ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 221

„Ale chyt ho rapl, chce nermomoci do Budějic. To víš mladej člověk nerozumnej, sám leze do svý zkázy.“ Přidal se do hovoru vandrák.

„Tak si berte hoši, dokud jsou.“⁵⁹ nabízí dědeček uvařené brambory. V pozadí slyšíme mečet kozu, která dodává atmosféru ovčína.

Haškova předloha se z části liší:

„Tak vidíte, hoši, tenkrát můj dědeček taky dezentyroval jako ten tvůj voják. Ale dopadli ho ve Vodňanech a tak mu rozsekali prdel, že z ní cáry litaly. A to moh ještě mluvit o štěstí. Z Ražic za Protivínem syn Jarešův, dědeček starýho Jareše, baštýře, dostal za zběhnutí prach a volovo v Písku. A před tím, než ho stříleli na piseckých šancích, běžel ulicí vojáků a dostal šest set ran holema, takže smrt byla pro něho vodlehčením a vykoupením. – A kdypak ty jsi prch?“

„Po mobilizaci, jak nás vodvedli do kasáren.“

„Přelez jsi zed?“

„Jinudy nešlo, dědečku.“

„A varta byla silná a střílela?“

„Ano, dědečku.“

„A kam teď máš namířeno?“

„Ale chyt ho rapl, chce mermomoci do Budějovic. To víš, člověk mladej, nerozumnej, sám leze do svý zkázy. Já ho trochu musím vzít do školy. Nějakej civil splášíme a už to půjde v pořádku. Do jara se nějak protlučeme a potom půjdem někam dělat k sedlákovi. Letos bude veliká nouze vo lidi, hlad, a vypravuje se, že letos budou vodvádět všechny vandráky na polní práce. Tak si myslím, radši jít potom dobrovolně. Lidí bude málo. Budou vytlučeni.“⁶⁰

Ve filmu slyšíme, jak zaklepe na dveře četník a Švejk se musí schovat. V knize se žádný četník neobjevuje, naopak pokračuje rozhovor s vyprávěním. Vzápětí opět vidíme Flanderku se závodčím na četnické stanici, který opět píše raport. Tato scéna se opět v předloze nevyskytuje. Dále už podle předlohy vidíme Švejka, který se opět ocitá v Putimi, ale už se nedovíme, že se ještě předtím ocitl u Vodňan a Protivína

Loutkový film Jiřího Trnky Dobrý voják Švejk nám zprvu ukazuje pochodujícího Švejka, za kterým je na mapě vyobrazena jeho cesta do Budějovic. Vizuálně je nám ukázána trasa, kterou prošel, aniž bychom se dozvěděli, koho cestou potkal.

⁵⁹ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:23:26

⁶⁰ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 221 - 222

Nyní se zaměříme na četnickou putimskou stanici, která je nejvíce rozebranou částí této kapitoly. Hašek píše o tom, jak je Švejk překvapen, že se opět ocitl v Putimi. Z bílého domku vystoupil četník, který šel přímo ke Švejkovi a zeptal se ho:

„Kampak?“

„Do Budějovic k svému regimentu.“

„Vy jdete přece od Budějovic. Máte ty vaše Budějovice už za sebou,“⁶¹ a vtáhl Švejka do četnické stanice, kde jej začal strážmistr vyslýchat.

Loutkový film nám zprvu ukazuje Švejka, který jde sněhem zahalen do vojenského pláště a diví se, že se opět ocitl u Putimi. U bílého domku stojí četník, který se jej zeptá:

„Kampak?“

„Poslušně hlásím, že do Budějovic ke svému regimentu.“⁶² zde vidíme rozdíl oproti Steklého adaptaci, kterou si přiblížíme níže. Četník pokyne prstem, aby Švejk vešel na stanici. Kromě melodií, které doprovázejí celý film, slyšíme štěkot psa, který navozuje atmosféru příchodu do vesnice. Povšimneme si, že jen v této adaptaci je sníh. Film je doprovázen hlasem autora, kterým je Jan Werich. Můžeme tedy poslouchat úryvky z knihy, kterými nám vypravěč přibližuje děj a postavy. Dále je zde rozdíl v tom, že se Švejk dozvídá o tom, že má už Budějovice za sebou, uslyší ještě před příchodem na četnickou stanici. Podrobně se zde dovídáme zmínku o tom, jaký byl místní strážmistr.

„Tak Vás pěkně vítáme vojáku. Sedněte si pěkně u nás a vypravujte nám, kam jdete.“⁶³ Přivítá strážmistr Flanderka Švejka na stanici. Mapa Čech se nachází za Švejkovými zády. Opět si povšimneme rozdílu v tom, kde se mapa v jednotlivých adaptacích oproti předloze nachází.

„Pak jste si spletl cestu, poněvadž jdete od Českých Budějovic.“⁶⁴ V této adaptaci Švejk nevypráví, že jde do Budějovic. Švejk se dívá na mapu. Ani strážmistr, ani Švejk na mapě cestu neukazují.

Ve filmu režiséra Karla Steklého je velmi podrobně vylíčena Švejkova návštěva četnické stanice v Putimi. Tato scéna začíná dalším dnem, kdy jde Švejk zpět do Putimi.

⁶¹ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 225

⁶² *Dobrý voják Švejk* [loutkový film]. Režie Jiří TRNKA. Československo, 1954. 0:22:42

⁶³ Tamtéž 0:23:29

⁶⁴ Tamtéž 0:23:47

Zde jej zastaví četník a odvede na četnickou stanici. Neslyšíme, na co se Švejka ptá. To nám nabízí následující minuty filmu, kdy strážmistr Flanderka začne Švejka vyslýchat:

„*Dobré odpoledne přeji,*“⁶⁵ praví Švejk při příchodu na stanici. Zde si vidíme rozdíl přivítání oproti loutkové adaptaci.

„*Pěkně Vás vítám vojáku a posad'te se, beztoho jste se unavil a vypravujte nám, kam jdete.*“

„*Do Budějovic k svému regimentu.*“

„*Pak jste si ovšem spletl cestu. Podívejte se vojáku. Tady jsme my, Putim,*“ ukazuje Flanderka na mapě, kudy Švejk prošel a kde se ocitl. „*od nás na jih je Protivín. Vod Protivína na jih jsou Budějovice. Tak vidíte, že jdete ne do Budějovic, ale z Budějovic.*“

„*A přece jdu do Budějovic.*“⁶⁶ Plácne se Švejk rukou o kolena s úsměvem na tváři, jakoby nebylo možné, kudy šel. Strážmistr dále pokračuje ve výslechu:

„*A odkud pak jste vyšel do těch vašich Budějovic?*“

„*Z Tábora.*“

„*Copak jste dělal v Táboře?*“

„*Čekal jsem na vlak do Budějovic.*“

„*A pročpak jste nejel vlakem do Budějovic?*“

„*Poněvadž jsem neměl lístek.*“

„*A proč Vám nedali vojenský lístek zadarmo?*“ ptá se udiveně Flanderka a usedá na židli.

„*Protože jsem neměl žádný dokumenty.*“⁶⁷ Odpoví Švejk. Vidíme strážmistra s udiveným pohledem na Švejka, který nemá dokumenty. V té chvíli se v jeho očích objeví Švejk jako ruský špion, převlečený v ruském obleku. Slyšíme hlas, který Flanderkovi říká o nebezpečným zběžích. Tato scéna je doplněna, neboť v předloze strážmistr poví jednomu z četníků, že se Švejk začíná ve své výpovědi zamotávat. Závodčí Švejka prohledává. Strážmistr mu začne pokládat další otázky. V knize se dočteme, že se strážmistr usmívá a poukazuje na mapu, která visí nad Švejkem. Ve filmové verzi však mapa visí tak, aby na ni Švejk viděl. Při výkladu u mapy opět vidíme malý rozdíl:

⁶⁵ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:27:06

⁶⁶ Tamtéž 0:27:07

⁶⁷ Tamtéž 0:27:47

„Nad vámi visí mapa Čech. Tak se podívejte, vojáku. Od nás na jih je Protivín. Od Protivína na jih je Hluboká a od ní jižně jsou České Budějovice. Tak vidíte, že jdete ne do Budějovic, ale z Budějovic.“⁶⁸

Povšimneme si, že filmový strážmistr nejdříve poukazuje na Putim, poté na Protivín a Budějovice, zatímco v knize je zmíněna ještě Hluboká. V loutkovém filmu je cesta vyprávěna podle předlohy. Dále v Trnkově adaptaci Švejk přitakává tomu, že každé zapírání stěžuje přiznání, zatímco ve Steklého adaptaci se věnují výslechu. Loutkový film pokračuje výslechem:

„Odkud pak jste vyšel, aha?“

„Vyšel jsem z Tábora.“

„A co jste dělal v Táboře.“

„Čekal jsem na vlak do Budějovic.“

„Proč jste nejel vlakem do Budějovic?“

„Protože jsem neměl lístek na dráhu.“

„A proč Vám vojákoví nedali lístek zadarmo?“

„Poněvadž jsem při sobě neměl žádné dokumenty.“⁶⁹ Zde si všimneme nepatrného rozdílu oproti Steklého adaptaci.

Když u Švejka nenajdou žádné dokumenty, začne se Flanderka ve filmu Poslušně hlásím ptát dál:

„Řekněte mně, proč vůbec nic, ale prachnic u sebe nemáte?“

„Poněvadž nic nepotřebuju.“

„Aha. Copak jste dělal v Táboře na nádraží? Co?“

„Rozmlouval jsem s vojáky vod jakýho jsou pluku, kam jedou.“

„Rozmlouval s vojáky. Hm. A neptal jste se náhodou kolik má pluk mužstva?“

„To už dávno vím nazpaměť.“

„Umíte rusky?“

„Neumím.“

„Neumí. No to nic. Bez toho my si Vás tady stejně podržíme.“⁷⁰

Zde si povšimneme zkráceného výslechu oproti předloze:

„Řekněte mně, proč vůbec nic, ale prachnic u sebe nemáte?“

⁶⁸ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 226

⁶⁹ *Dobrý voják Švejk* [loutkový film]. Režie Jiří TRNKA. Československo, 1954. 0:24:55

⁷⁰ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:28:45

„Poněvadž nic nepotřebuju.“

„Ach, můj bože, je to s vámi trápení! Vy jste řekl, že jste byl v Putimi už jednou. Co jste zde tenkrát dělal?“

„Šel jsem kolem Putimi do Budějovic.“

„Tak vidíte, jak se pletete. Vy sám říkáte, že jste šel do Budějovic, a teď, jak jsme vás jistě přesvědčili, jdete od Budějovic.“

„Patrně jsem musel udělat nějaký kruh. Ty vaše kruhy, to mně připadá, že se potloukáte po okolí. Zdržel jste se dlouho v Táboře na nádraží?“

„Do odjezdu posledního vlaku do Budějovic.“

„A co jste tam dělal?“

„Rozmlouval s vojáky.“

„A o čem jste kupříkladu rozmlouval a na co jste se jich tázal?“

„Ptal jsem se jich, od jakého jsou pluku a kam jedou.“

„Výborně. A neptal jste se jich, kolik mužstva má kupříkladu pluk a jak se rozděluje?“

„To jsem se neptal, poněvadž to už dávno vím nazpaměť.“

„Vy jste tedy dokonale informován o složení našeho vojska?“

„Zajisté, pane strážmistře.“

„Umíte rusky?“

„Neumím.“⁷¹ Tento dialog slyšíme i v Trnkově adaptaci.

Když pokyne strážmistr závodčímu, aby s ním vešel do jiné místnosti, povšimneme si, že zde závodčí poví strážmistřovi: „Pane vachmajstr, já koukal jako blázen, voni jsou úplnej Sherlock Holmes.“⁷² Tato věta se v románu nevyskytuje a celá scéna je pozměněna. Dále vidíme scény, jak se strážmistr vidí s medailí, a hru na tubu, které režisér vtipně doplnil, např. tím, že hraje píseň „Já jsem malý mysliveček“ na četnické stanici. Poté už děj pokračuje podle literární předlohy. Strážmistr dále vyslyší Švejka. Večer popíjejí a zpívají. Druhý den dostal závodčí za úkol dovézt Švejka do Písku. V tu chvíli je bába Pejzlerka předvolána na stanici. Strážmistr jí vysvětlil, proč si ji předvolal a bába musí u krucifixu přísahat se vztyčenými prsty. Ve filmu políbí Pejzlerka krucifix, ale v románu se jen pokřížuje. V předloze popíjí večer strážmistr kontušovku, vytáhne ze psacího stolu svůj raport a doplní jej textem. Udělá kaňku, slízne

⁷¹ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 227

⁷² *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:29:44

ji a usmívá se. Ve filmu Karla Steklého nevidíme, zdali udělal kaňku do raportu. Za to je zde navíc scéna, kdy za strážmistrem Flanderkou přichází velebný pán. Ve filmu Jiřího Trnky strážmistr dopisoval svůj raport a na jeho konci nakreslil prase. Můžeme zde pozorovat zesměšnění úředního postupu. Chybí zde pasáž přísahy báby Pejzlerky.

V Trnkově adaptaci Švejk pokouje dýmku a odpovídá na otázky – odkud vyšel, proč nejel vlakem do Budějovic, proč mu nedali lístek zadarmo, co dělal v Táboře na nádraží, o čem rozmlouval a jestli umí rusky. Strážmistr si myslí, že je Švejk ruský špion. Zde se scénář drží literární předlohy včetně dialogů. Nepatrný rozdíl je při scéně, kdy dá strážmistr pokyn dvěma četníkům, aby vešli do vedlejšího pokoje. Ve skutečnosti tam měl jít jen závodčí. Nicméně rozmluva Flanderky zůstává stejná. Doplněnou pasáží je příchod četníků za Švejkem do místnosti, ve které sedí u kamen. Zde se četníci začínají Švejka bít. Dále zde pozoruje strážmistra, který si vytahuje tajný rezervát zemského četnictva v Praze s nápisem přísně důvěrné, aby si přečetl rozkaz ohledně podezřelých osob. Tato scéna je vyobrazena ve tmě, kdy strážmistr tajný rezervát hledá při svíčkách, aby jej nikdo neviděl a nedozvěděl se, kde je ukryt. Nařízení se v knize objeví až později. Vzápětí Flanderka sepisuje protokol. Tak jako ve filmu Poslušně hlásím, i zde se vidí strážmistr s medailemi. Můžeme zde postřehnout náznak vlídného chování policie, kterým chtějí z člověka vymámit přiznání. Po výslechu odchází Švejk v doprovodu na záchod. Tuto scénu ve filmu režiséra Steklého nevidíme. Zde se opět autor držel literární předlohy. Nechybí ani pasáž, kdy bába Pejzlerka poví hostinskému, koho vyslýchají na četnické stanici. Poté Švejk odchází se závodčím z četnické stanice do Písku. Tato část se nejvíce přiblížila k literární předloze. Nepatrná změna je v tom, že v loutkové adaptaci neoslovují Pejzlerku s „e“ ale s „a“, tudíž Pejzlarku.

Scéna, kdy se Švejk se závodčím vydávají z Putimi do Písku začíná ve filmu Poslušně hlásím v hospodě. Před touto pasáží se nachází v knize ještě část, kdy Švejk vykládá závodčímu historku. Z hospody se za tmy vydávají na cestu. V knize jdou chumelenicí. Chumelenice a noc ve filmu nejsou. Také ve filmu nevypráví závodčí o pytlácích. Rozdíl dále vidíme v pasáži, kdy Švejk za sebou ve dne vleče opilého závodčího a poté prohledává závodčímu kapsy, jestli tam nemá želízka. Ve Steklého adaptaci si Švejk omotal ruku opilého četníka řetězem a táhl jej za sebou. Zde je rozdíl mezi želízky a řetízky. Cestou potkávají neznámého muže s krávou. Švejk si od něj půjčí sirky, aby si zapálil fajfku. Oba řetězy drží v rukou neznámý muž. Poté si řetězy vymění. V této scéně opět vidíme ten rozdíl, že se román nezmiňuje o záměně závodčího s krávou a o ukradeném vozíku. Režisér si zřejmě dopomohl scénou z němeého filmu, kde se muž

s krávou vyskytl. Ve filmu Jiřího Trnky kráčí Švejk a závodčí ve sněhu. Vypráví historky podle předlohy, které se mimochodem ve Steklého adaptaci nevyskytly. Závodčí se chytne do pytláckého oka schovaného ve sněhu, ale v knize o tom nenajdeme zmínku, naopak se Hašek o pytlácích zmiňuje. Je zde tedy vizuálně vyjádřena myšlenka na pytláky. Zajímavým prvkem je pevný Švejkův vojenský krok, který vynikne především v situaci, kdy policista uklouzne na ledě. Cestou se zastaví v hospodě. Následuje rozhovor s hostinským tak, jak je popsán v románu. Cestou z hospody závodčí několikrát upadne do sněhu. Následuje opět pasáž z knihy, kdy se Švejk rozhodne nasadit si železka.

V píseckém četnickém velitelství se Švejk setká se strážmistrem, který se zeptá, od kterého regimentu utekl. V románu nejprve strážmistr pošle pro rytmistra. Jeho první věta zněla: „Dýchněte na mne.“ Tuto větu ve filmu pronese strážmistr a poté pošle pro rytmistra Königa. Rytmistra ve filmu vůbec nevidíme. Poté vidíme několik důstojníků, hrajících kulečnick, kteří si povídají o nadporučíku Lukášovi. V románu tato pasáž nenavazuje. V loutkovém filmu dorazí Švejk se závodčím v noci do písecké četnické stanice, kde zvonkem probudí četníky. Ocitnou se před rytmistrem Königem, který si nestihl obléci uniformu. První slovo rytmistrovo bylo: „Dýchněte na mne.“ V této adaptaci nepůsobí rytmistr König přísným dojmem, jak tomu bylo ve filmu *Poslušně hlásím* režiséra Steklého. Švejk předá rytmistrovi bericht. Podle předlohy povídá rytmistr strážmistru Matějkovi, co si myslí. Je zde záměna slova „nesmysly“ za „voloviny.“ Dále se rytmistr ptá, od kterého regimentu Švejk utekl. Ve filmu poslušně hlásím je doplněna scéna s důstojníky, kteří si povídají o nadporučíku Lukášovi, která se v předloze neobjevila. Snad se nám režisér a scénarista snažili připomenout osobnost Lukáše a jeho vztah ke Švejkovi.

Velký rozdíl můžeme ve zpracování závěru budějovické anabáze, kdy se Švejk dostává k nadporučíku Lukášovi. Ten dle literární předlohy vykonává službu v kasárnách a sedí za stolem v kanceláři ve chvíli, kdy k němu přivedli Švejka. „*Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že jsem opět zde,*“⁷³ zasalutuje Švejk, který se tváří slavnostně. Nadporučík Lukáš vyskočí, chytí se za hlavu a upadne na praporčíka Koťátka. Ve filmové adaptaci Karla Steklého sedí nadporučík Lukáš v kanceláři a povídá si s feldvéblem Vaňkem, když najednou někdo klepe na dveře. Vchází Švejk a praví:

„*Poslušně hlásím, že jsem opět zde.*“⁷⁴

⁷³ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 252

⁷⁴ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:50:57

Nadporučík Lukáš je šokován a omdlí. Rozdílem v této scéně je obsazení feldvébla Vaňka, namísto kterého se v románu objevil praporčík Koťátko. Povšimneme si, že nadporučík Lukáš nepadne na praporčíka Koťátka. V loutkovém filmu Jiřího Trnky chybí část cesty do Českých Budějovic. Zde vidíme zásadní rozdíl oproti předloze a ostatním adaptacím. Nadporučík Lukáš poslouchá ve svém bytě gramofonovou desku a chystá stůl pro dva. Když slyší klepání na dveře, jde se schovat. Vstoupí Švejk. Když jej nadporučík Lukáš zahlédne, omdlí. V knize se tato část odehrála v kasárnách. Dále si povšimneme scény, která je ve filmu pozměněna a to, kdy nadporučík Lukáš napíše na papír několik řádků a ironicky Švejka přivítá a nechá jej odvézt.

„*Tak Vás pěkně vítám Švejku.*“⁷⁵ Tato věta se v předloze nevyskytuje.

Celý film se vyznačuje silným propojením kauzálních vztahů, scény na sebe navazují, což je typické pro klasickou naraci, u které divák předpokládá, že jedna událost je konsekvencí události druhé. Kniha i film podávají Haškův příběh zčásti odlišně. Čtenář i divák se však seznámí s pointou, která zůstává neměnná. V obou případech sleduje příběh Švejka od začátku do konce příběhu.

3.2 Srovnání rozhlasové adaptace

Nyní se zaměříme na rozhlasové adaptace. Porovnáme Budějovickou adaptaci Jana Wericha, Karla Högera a Jana Pivce.

V mluveném slově Jan Werich z celku jednašedesát stran bere takřka padesát stran textu, který vypráví o délce jedné hodiny, osmnácti minut a čtyřicet devět sekund. Některé pasáže, které Hašek píše slovy vypravěče, Werich nepředčítá. Nahrazuje jej tóny hlasu, ze kterého poznáme, zdali se jedná o vypravěče nebo o postavy. Tón hlasu mění v dialozích postav, hlas vypravěče se nemění. Při poslechu si všimneme, že si Werich upravuje text, jindy přidává smích. Jako příklad uvedu několik výpovědí, které se zčásti liší:

„*Být obklíčeným.*“⁷⁶ nahradí slovem „*obklíčen.*“⁷⁷

⁷⁵ *Poslušně hlásím* [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957. 0:51:31

⁷⁶ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 217

⁷⁷ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka* [zvukový záznam na 12 CD]. Čte Jan WERICH v nahrávce z let 1967-1968. Praha: Supraphon, 2004. 00:47

„...řekly si jednou, že se zas vrátí...že všechny cesty..“⁷⁸ slyšíme jako: „jednou si řekly, že se zase vrátí...že všechny cesty...“⁷⁹

„také všechny..“⁸⁰ je přehozeno: „všechny také..“⁸¹

„Nějaká stará babička, která se vracela z kostela, zavedla na cestě od Květova do Vráže, což je neustále západním směrem, řeč se Švejkm křesťanským pozdravem.“⁸² Werich větu podal ve zkrácené verzi: „Jakási stará babička, která se vracela z kostela, na cestě od Květova do Vráže, zavedla se Švejkm řeč..“⁸³

Dále např. záměna původního slova „matička“ na „babička“, nebo „brambůrka“ za „bramboračka.“ Dále se nedovíme, že Švejk čekal na babičku přes půl hodiny, nebo že pětatřicátníci utekli před marškou před měsícem, když se Švejk schovával ve stohu s dezertéry. Výpověď vandráka v ovčíně, který vypráví o rytmistru Rotterovi na četnické stanici, nebo zmínka o obrlajtnantovi Bergerovi v Národní politice se v této adaptaci neobjevila.

Karel Höger nám v úvodu své nahrávky podává informaci o tom, co znamená „anabáze.“ I Höger si text zkracuje a poupravuje dle svého projevu. Při setkání Švejka s babičkou neslyšíme otázku, kterou mu položila, jen Švejkovu odpověď. Neslyšíme ani kudy se má Švejk vydat k pantátovi Melichárkovi. Švejk se ocitá ve stohu, tudíž pana Melichárka cestou ani nepotkal. Výpověď starého vandráka je zkrácena oproti předloze (viz výše):

„V tomhle nechod', to by se Ti vojenská uniforma mohla setsakramentsky vyplatit. Neboj se ale nic, ted' půjdem na Strakonice, Volyň, Dub a v tom by to byl čert, abychom civil nesehnali. A tvé vojenské kalhoty a kabát prodáme židovi Hermannovi ve Vodňanech. Ten kupuje všechno erární a zas to kupuje po vesnicích.“⁸⁴

⁷⁸ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 217

⁷⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka* [zvukový záznam na 12 CD]. Čte Jan WERICH v nahrávce z let 1967-1968. Praha: Supraphon, 2004. 01:07

⁸⁰ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 217

⁸¹ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka* [zvukový záznam na 12 CD]. Čte Jan WERICH v nahrávce z let 1967-1968. Praha: Supraphon, 2004. 01:07

⁸² HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 217

⁸³ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka* [zvukový záznam na 12 CD]. Čte Jan WERICH v nahrávce z let 1967-1968. Praha: Supraphon, 2004. 01:58

⁸⁴ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Karel HÖGER. Radiotéka © Český rozhlas 1973. 0:02:44

Dále je zde poměrně zkrácena návštěva starého ovčína. Slyšíme pouze vypravovat dědečka o napoleonských válkách, vzápětí se dovídáme o Švejkovi, který kráčí v noci krajinou. Höger požívá i záměnu slov, např. ve větě „*Dva četníci na stanici přizpůsobili se k němu a křížový výslech konal se vždy za úsměvu celého četnického personálu*“⁸⁵ je „úsměv“ nahrazen slovem „pohoda.“

V putimské četnické stanici se dovíme až z mapy, že jde Švejk od Budějovic. V knize se o tom prve zmíní četník před strážnickou stanicí. Při výslechu strážmistra Flanderky uslyšíme pouze otázku: „*Řekněte mně, proč vůbec nic u sebe nemáte?*“⁸⁶ Chybí zde úvodní výslech o tom, odkud Švejk vyšel. Dále zde Höger vynechává celý zbytek děje na putimské četnické stanici. Nedovíme se nic o to, že si Švejka ponechali na stanici a popíjeli, nevystupuje zde ani bába Pejzlerka. Ocitáme se rovnou v písecké stanici. Zde slyšíme pouze zkrácenou verzi pasáže, kdy si rytmistr König pročítá raport z Putimi. Závěr Budějovické anabáze slyšíme takto:

„*A tu nadporučík Lukáš, celý bledý třesoucí se rukou vzal papír týkající se vojáka Švejka, podepsal, požádal všechny, aby odešli. Četníkovi poděkoval a řekl, že je dobře. Pak se Švejkem zůstal v kanceláři.*“⁸⁷ Zde se Höger nezmiňuje o tom, zdali nadporučík Lukáš upadl.

I Karel Höger mění intonaci hlasu v dialozích postav. Tato audioverze je poměrně o dost kratší než v podání Jana Wericha. Tato nahrávka trvá celkem dvanáct minut a padesát dva sekund. Karel Höger v ní načetl zhruba polovinu textu.

Jan Pivec nám nejprve podává informaci o tom, co si má rakouská armáda počít. Úvod anabáze si zcela upravil:

„*A Švejk šel. Jenže, jak se v románu dočítáme, místo, aby šel na jih k Budějovicům, šel pořád rovně na západ. Totiž na západ. Ono to nebylo tak přesné. Jisto je, že cesty a pěšiny se půvabně vinou krajinou. A jak bylo později zjištěno, pohyboval se dobrý voják Švejk v začarovaném kruhu po trase Tábor – Milevsko – Květov – Vráž – Malčín – Čížová – Sedlec – Horažďovice – Radomyšl – Putim – Štěkno – Strakonice – Volyň – Vodňany – Protivín a znovu Putim, kde byl zadržen a předveden na četnickou stanici.*“⁸⁸

⁸⁵ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 225

⁸⁶ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Karel HÖGER. Radiotéka © Český rozhlas 1973. 0:06:35

⁸⁷ Tamtéž 0:12:05

⁸⁸ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Jan PIVEC. [online]. 0:00:44

Z textu se dovíme, kudy prošel, ale nevíme, co všechno na své cestě prožil a koho na ní potkal. Ocitáme se ihned na putimské četnické stanici. Také Pivec si poupravuje text:

„A znovu se klidně jako dřív..“⁸⁹ poupravil z původního „*A zas se...*“⁹⁰

„*To bychom se.*“⁹¹ místo „*Tak bychom se.*“⁹²

„...*Kontuszówka na základě § 3656.*“⁹³ v předloze se píše jen § 56.

Dále je zde doplněna věta: „*Nahoře na to opravdu čuměli jako jeleni.*“⁹⁴ Tuto větu slyšíme v úvodu písecké stanice, kdy si rytmistr König čte raport z Putimi.

Pasáže na písecké stanici jsou vynechány, zůstává jen jedna věta, kterou řekne rytmistr Matějkovi. Vzápětí se ocitáme v Českých Budějovicích, kde byl Švejk dopraven za přítomnosti četníka. Tato nahrávka je zakončena informací, kdy Švejk pozdraví nadporučíka Lukáše, který vyskočí, chytne se za hlavu a upadne na znak.

I Jan Pivec mění v dialozích postav intonaci hlasu, kterou doplňuje i smíchem. Tato nahrávka trvá bezmála dvacet devět minut, ve které zazněla jen polovina textu. Nahrávka obsahovala z větší části pouze četnickou putimskou stanici.

⁸⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Jan PIVEC. [online]. 0:17:35

⁹⁰ HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 235

⁹¹ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Jan PIVEC. [online]. 0:19:42

⁹² HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Str. 237

⁹³ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Jan PIVEC. [online]. 0:24:38

⁹⁴ Tamtéž 0:28:20

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo porovnání literární a filmové verze románu *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Literární předlohu jsem porovnávala se dvěma filmovými adaptacemi, a to konkrétně s filmem *Poslušně hlásím* režiséra Karla Steklého a loutkovým filmem *Dobry voják Švejk* režiséra Jiřího Trnky. Ze zmiňovaných adaptací vychází nejlépe loutkově zpracovaný film Jiřího Trnky, který se nejvíce držel literární předlohy. Filmová adaptace byla klasifikována jako tradiční podle Lindy Constanzo Cahir, kde scénář zůstal totožný. Je-li třeba zkrácení předlohy pro filmovou verzi, měl by tak učinit s vědomím opomenutí nepodstatných detailů a naopak vyzdvižení kostry příběhu.

Svou práci jsem rozdělila do tří kapitol. V první části práce jsem se zaměřila na literární kritiku románu Jaroslava Haška z pohledu různých autorů, na základě dostupných materiálů. Mohli jsme si povšimnout jejich názorů, co vidí v postavě vojáka Švejka. Na začátku byly degradovány na lidovou četbu, vulgární brak.

Ve druhé kapitole jsem podala základní informace o filmových, divadelních a rozhlasových adaptacích románu. Zmínila jsem se například o českých i zahraničních režisérech, kteří se snažili převést román na divadelní prkna a filmová plátna. Jednotlivé podkapitoly jsem věnovala samotným filmům, tj. době jejich vzniku a filmové kritice. Složky filmového vyprávění, z nichž alespoň některé jsem ve své práci zmínila (rytmus, hudba,...), jsou sice součástí i literárního vyprávění, ale podle mě mají daleko větší možnost zapůsobit na diváka než na čtenáře. Třetí podkapitola obsahovala zmínku o audionahrávkách slavného románu v podání různých autorů.

Ve třetí kapitole jsem se věnovala srovnání Budějovické anabáze na základě komparace literární předlohy s filmovými a rozhlasovými adaptacemi a objasnila jsem mezi nimi nesrovnalosti. Rozdíly jsem hledala ve čtyřech částech. Konkrétně to byla Švejkova cesta z Tábora do Putimi, Četnická stanice v Putimi, Cesta z Putimi do Písku a část, kdy se Švejk vrací k nadporučíku Lukášovi. Bylo zřejmé, že se scénáře filmů odlišují, ale pointa zůstala příběhu zachována. Ve své analytické části jsem se zabývala filmy *Poslušně hlásím* režiséra Karla Steklého a loutkovým filmem *Dobry voják Švejk* režiséra Jiřího Trnky. Nejvíce prostoru dostala tato kapitola ve filmu Karla Steklého *Poslušně hlásím*. Nejdetailnější byla scéna Švejka na četnické stanici v Putimi. Kde se režisér a scénárista drželi literární předlohy. V loutkové adaptaci románu je použito pásmo vypravěče, které doprovází celý film. V některých pasážích byl scénář mírně

poupraven nebo doplněn vlastní scénou, kterou si režisér dopsal. Zejména bych zmínila záměnu závodčího s krávou, která se vyskytla ve filmu režiséra Steklého.

Většina filmových adaptací realizovaných dle literární předlohy nebývají nikdy ve všem totožné a mnohdy jsou horší než jejich předloha. Ve filmech se musí hodně pracovat s představivostí scénáristů a režisérů. Švejkovy adaptace jsou pro mne výjimkou. Zde se totiž podařilo natočit kvalitní dílo.

Anotace

Cílem této bakalářské práce byla komparace literárního díla s filmovými a rozhlasovými adaptacemi. V první části se zabýváme literární kritikou Osudů dobrého vojáka Švejka. Následuje kapitola, která podává informace o filmových, divadelních a rozhlasových adaptacích v tuzemsku i v zahraničí. V poslední části práce je analyzována Budějovická anabáze ve filmové i rozhlasové adaptaci.

Anotation

The aim of this bachelor thesis was to compare literary works with film and radio adaptations. The first part deals with the literary criticism of the Good Soldier Schweik. The following chapter provides information about film, theater and radio adaptations at domestic and abroad. The last part is analyzed Budějovická anabasis in film and radio adaptation.

Klíčová slova

Švejk, Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, Jaroslav Hašek, Budějovická anabáze, adaptace Osudů dobrého vojáka Švejka

Key words

Schweik, The Good Soldier Švejk, Jaroslav Hasek, Budějovická Anabasis, an adaptation of The Good Soldier Svejck

SEZNAM LITERATURY

- Knižní publikace:

Primární:

HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 [cit. 2016-12-02]. 1. a 2. díl. Dostupné z: https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/00/55/svejk_1_a_2.pdf

HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. [4 díly ve dvou svazcích] Praha: Československý spisovatel, 1980. ISBN 22-066-80.

Sekundární:

AUGUSTIN, L. H. *Jiří Trnka*. Editor L. PAVLUCH. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020010505.

BARTOŠEK, L. *Dějiny československé kinematografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979.

BARTOŠKOVÁ, Š., FRÍDA, M., KOLÁR, J. S. *Československý zvukový film 1930-1945. Díl 1, Filmy: (filmografické materiály k historii čs. filmu)*. Praha: Filmový ústav, 1965.

BLAŽÍČEK, P. *Haškův Švejk*. Praha: Československý spisovatel, 1991. ISBN 80-202-0294-3.

BURIÁNEK, F. *O české satíře*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. ISBN 81-07-00.

CAHIR, L. C. *Literature into Film: Theory and Practical Approaches*. Jefferson, NC: McFarland &, 2006.

DANEŠ, František. *Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“*. Naše řeč, 1954, roč. 37, č. 2, s. 124 – 139. ISSN 0027-8203.

DOLEŽEL, L. *Studie z české literatury a poetiky*. Praha: Torst, 2008. ISBN 978-80-7215-337-4. str. 91

DURYCH, J. *Polemiky a skandály*. Editor Karel KOMÁREK. Olomouc: Periplum, 2002, 285 s. ISBN 8086624005.

DUTKA, E. *Animovaný film: úvod do scénaristiky animovaného filmu: minimum z historie české animace*. Praha: Akademie múzických umění, Filmová a TV fakulta AMU, 2004. ISBN 8085883945.

FRYNTA, E. *Moudří blázni*. Praha: Albatros, 1987.

- FUČÍK, J. Čehona a Švejk, dva typy z české literatury i života. In *Milujeme svůj národ*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1949.
- GREGOR, L. Fakulta multimediálních komunikací. *Základy analýzy animovaného filmu*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, vyd. 1, 2011. ISBN 978-80-7454-112-4
- HALADA, A., BRABEC, F. A., SMOLJAK, L. *77 českých filmových komiků*. Praha: Brána, 1999. ISBN 8072430564
- HORNÍČEK, J. *Gustav Machatý: touha dělat film: osobnost režiséra na pozadí dějin kinematografie*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-366-1.
- HOŘÍNEK, Z. Mezi dvěma texty. In *Divadelní revue 2*, č. 1, Praha 1991.
- HRABÁK, J.; JEŘÁBEK, D.; TICHÁ, Z. *Průvodce po dějinách české literatury*. Praha: Orbis, 1976. str. 405
- HUTCHEON, L. *Theory of Adaptation*. Oxford: Taylor & Francis, 2006.
- CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*. Praha: Torst, 1992. ISBN 80-85639-00-9.
- JANKOVIČ, M. *Cesty za smyslem literárního díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1013-2. str. 194
- KUČERA, J. *Stručný přehled dějin československé kinematografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.
- LEHMANN, H. *Postdramatické divadlo*. Bratislava: Divadelný ústav Bratislava, 2007. ISBN 9788088987819.
- MONACO, J. Jak číst film: svět filmů, médií a multimédií: umění, technologie, jazyk, dějiny, teorie. 1. vyd. Praha: Albatros, 2004, 735 s. Albatros Plus. ISBN 80-00-01410-6.
- MRAVCOVÁ, M. *Literatura ve filmu*. Vyd. 1. Praha: Melantrich, 1990. ISBN 80-7023-062-2.
- NOVÁK, A. *Přehledné dějiny literatury české*. Brno: Atlantis, 1995. 5th ed. ISBN 80-7108-105-1.
- NOVOMENSKÝ, L. *Švejk šlehán osudem napořád*. In *Moderní česká literatura a umění*. Praha: Československý spisovatel, 1974.
- OLBRACHT, I. Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. In *O umění a společnosti*. Praha: Československý spisovatel, 1958.
- PAVLOVSKÝ, P. (ed.), JUNGMANNOVÁ, L., LINKA, J.: *Základní pojmy divadla, Teatrologický slovník*. Nakladatelství Libri & Národní divadlo, Praha 2004, 1. vydání, ISBN 80-7277-194-9
- PTÁČEK, L. *Panorama českého filmu*, 1. vyd. Rubico: 2000. ISBN 80-8589-54-7.

PYTLÍK, R. *Kniha o Švejkovi*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1983. ISBN 22-081-83. str. 14, 211, 221

PYTLÍK, R. *Švejk dobývá svět*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1983.

RICHTEROVÁ, S. *Ticho a smích: studie z české literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997, 198 s. ISBN 802040662X. 43n

ŠALDA, F., X. *Šaldův zápisník. [Sv.] 7, 1934-1935*. 2. vyd., 1. vyd. v ČS. Praha: Český spisovatel, 1991, 376 s. ISBN 8020205357.

TAUSSIG, P. *Český biják*. Lidice: Sláfká, 2009. ISBN 978-80-86631-82-0. str. 13

VOSTOKOVÁ, S. Dobrý voják Švejk očima sovětských čtenářů. *Česká literatura*, 1973, roč. 21, č. 2. ISSN 0009-0468.

ZVONÍČEK, S. Poslušně hlásím. *Film a doba*, č. 1, 1958.

- Filmy:

Dobrý voják Švejk [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1956.

Poslušně hlásím [film]. Režie Karel STEKLÝ. Československo, 1957.

Dobrý voják Švejk [film]. Režie Martin FRIČ. Československo, 1930.

Dobrý voják Švejk [loutkový film]. Režie Jiří TRNKA. Československo, 1954.

Osudy dobrého vojáka Švejka [loutkový film]. Režie Stanislav LÁTAL. Československo, 1986.

Dobrý voják Švejk [The Good Soldier Shweik][film]. Režie Robert CROMBIE. Ukrajina, Spojené království, 2009.

- Audionahrávky:

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka* [zvukový záznam na 12 CD]. Čte Jan WERICH v nahrávce z let 1967-1968. Praha: Supraphon, 2004.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* [audiokniha na CD ve formátu mp³]. Čte Oldřich KAISER v rozhlasové nahrávce z roku 2013. Praha: Radioservis, 2013.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Karel HÖGER. [online]. Radiotéka © Český rozhlas 1973

Dostupné z: [https://www.radioteka.cz/detail/CRo_xml_11702609/Jaroslav-Hasek-Osudy-dobreho-vojaka-Svejka-\(1973\)](https://www.radioteka.cz/detail/CRo_xml_11702609/Jaroslav-Hasek-Osudy-dobreho-vojaka-Svejka-(1973))

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. Čte Jan PIVEC. [online]. © 1997-2016 Český rozhlas [vid. 2009-11-03]. Dostupné z

http://www.rozhlas.cz/ctenarskydenik/dila/_zprava/osudy-dobreho-vojaka-svejka-za-svetove-valky-jaroslav-hasek--484323

- Internetové zdroje:

Literární kritika, 2014. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Wikimedia foundation. [vid. 2014-02-21]. Dostupné z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Liter%C3%A1rn%C3%AD_kritika

KOČIČKOVÁ, K. Režisér Václav Postránecký: Můj Švejk je Forrest Gump. *Idnes* [online]. Praha: Mafra a.s. © 1999 – 2016 [vid. 2008-11-09]. Dostupné z http://kultura.zpravy.idnes.cz/reziser-vaclav-postranecky-muj-svejk-je-forrest-gump-pda-/divadlo.aspx?c=A081109_091055_divadlo_jaz

BROŽ, F. Podle kritiků byl Karel Noll, první představitel Švejka, nejlepší. *Deník* [online]. Praha: Vltava Labe Media a.s., © 2005 – 2016 [vid. 2016-08-28]. Dostupné z <http://www.denik.cz/film/podle-kritiku-byl-karel-noll-prvni-predstavitel-svejka-nejlepsi-20160826.html>

ŠRAJER, M. Poslušně hlásím. *Filmový přehled* [online]. Praha: Národní filmový archiv © 2016 [vid. 2016-05-02]. Dostupné z <http://www.filmovyprehled.cz/Revue/Filmy/Poslusne-hlasim>

Výroční zpráva čs. filmu za rok 1957. [1957]. NFA, ÚŘ ČSF, R13/AI/3P/8K, str. 181. <https://drive.google.com/open?id=0B8Jj4VHMw9qlSIIGSEZKVEVxUEU&authuser=0>

PŘEMEK. Osudy dobrého vojáka Švejka (1953 – 1970, 1967 – 1983, 2004) *Panáček v říši mluveného slova* [online]. © 2005 – 2011 [vid. 2006-04-06]. Dostupné z <http://mluveny.panacek.com/mluvene-slovo-na-gramofonovych-deskach/3106-osudy-dobreho-vojaka-svejka-1953-1970-2004.html>

Československá filmová společnost. Osudy dobrého vojáka Švejka. *Filmová databáze* [online]. © 2003-2015 [vid. 2010-02-21]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/film/26028-dobry-vojaksvejk/>

Dobrý voják Švejk. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group © 2001-2015. Dostupné z <http://www.csfd.cz/film/8668-dobry-vojak-svejk/?text=132243>

HAŠEK, J. Osudy dobrého vojáka Švejka. *Supraphon* [online]. Praha: Supraphon © 2015 [vid. 2008-10-17]. Dostupné z <http://www.supraphon.cz/archiv/2306-jaroslav-hasek-osudy-dobreho-vojaka-svejka/>

Osudy dobrého vojáka Švejka I. Hašek, J. vypravuje J. Werich. *Supraphon* [online]. Praha: Supraphon © 2015. Dostupné z <http://www.supraphon.cz/archiv/883-osudy-dobreho-vojaka-svejka-i-hasek-j-vypravuje-j-werich>

Der Brave Soldat Schwejk. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group © 2001-2015. Dostupné z <http://www.csfd.cz/film/114687-brave-soldat-schwejk-der/komentare/>

KOKEŠ, R. D. Švejk bourá Německo. *Filmová databáze* [online]. © 2003-2015. Dostupné z <http://www.fdb.cz/film/svejk-boura-nemecko-schweik-s-new-adventures/60340/>

Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group © 2001-2015. Dostupné z <http://www.csfd.cz/film/130658-abenteuer-des-braven-soldaten-schwejk-die/prehled/>

BEZR, O. Projekt švejkovských audioknih dokončen. Poslechněte si Hrušínského, Zedníčka a Dejgara. *iDnes* [online]. Praha: Mafra © 1999-2015 [vid. 2009-03-12]. Dostupné z http://kultura.zpravy.idnes.cz/projekt-svejkovskych-audioknih-dokonceni-poslechnete-si-hrusinskeho-zednicka-a-dejdara-g5w-literatura.aspx?c=A100312_122420_literatura_ob

Karel Höger. *Osobnosti*. [online]. Praha: Tiscali Media © 1996–2015. Dostupné z <http://zivotopis.osobnosti.cz/karel-hoger-1909.php/>

BEZR, O. Audio: Švejk, paní Müllerová i dr. Grünstein mluví hlasem Oldřicha Kaisera *iDnes* [online]. Praha: Mafra © 1999-2015 [vid. 2013-10-31]. Dostupné z http://kultura.zpravy.idnes.cz/svejka-nacetl-kaiser-0lh-literatura.aspx?c=A131031_122734_literatura_ob/

BEZR, O. Rozhlas slaví Haška: Oldřich Kaiser bude číst dvacet dílů Švejka. *iDnes* [online]. Praha: Mafra © 1999-2015 [vid. 2013-04-29]. Dostupné z http://kultura.zpravy.idnes.cz/kaiser-nacetl-svejka-0lh-literatura.aspx?c=A130429_162227_literatura_ob/

Švejk Central [online]. Dostupné z <http://svejkcentral.com/>

SEMELKOVÁ, J. Oldřich Kaiser a Dobrý voják Švejk – výtečná dvojka. *Vaše literatura* [online]. Praha © 2015 [vid. 2014-01-30]. Dostupné z

<http://www.vaseliteratura.cz/audio-knihy/3891-audiokniha-osudy-dobreho-vojaka-svejka>

iDNES.cz , brt. Landovský čte Švejka. *iDnes* [online]. Praha © 2015 [vid. 2001-11-08].

Dostupné z http://kultura.zpravy.idnes.cz/landovsky-cte-svejkovy-osudy-d2v-literatura.aspx?c=A011108_163525_literatura_brt

RICKIE. Osudy dobrého vojáka Švejka 1/13 (1956). *Panáček v říši mluveného slova* [online]. © 2005 – 2011 [vid. 2007-02-15]. Dostupné z <http://mluveny.panacek.com/cetba-na-pokracovani/6542-osudy-dobreho-vojaka-svejka-113-1956.html>

HAŠEK, J. *Domek č. 185*. Dostupné z: http://radkopytlik.sweb.cz/hasek_ke_b.html

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha: Obrázky

Příloha: Obrázky

Obrázek 1: Ladův Švejk

Obrázek 2: Trnkův Švejk

Obrázek 3: Švejk v podání Karla Nolla

Obrázek 4: Švejk v podání Saši Rašilova

Obrázek 5: Švejk v podání Rudolfa Hrušínského

Obrázek 6: Crombieho Švejk

Obrázek 1: <http://czechfolks.com/wp-content/uploads/2009/01/lada-svejk.jpg>

Obrázek 2:

http://www.obrazky.cz/?q=%C5%A1vejk+trnka&sgId=XeovLBqfRZuU_cJF6A9k6OwokSLNTSzNkizbYGLvw%3D%3D&oq=%C5%A1vejk+trnka&aq=-1&su=b

Obrázek 3: <http://www.csfd.cz/tvurce/26945-karel-noll/galerie/?type=film-1>

Obrázek 4:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/870904-komik-a-jeho-svet/29033075568-abeceda-humoru-r/>

Obrázek 5: <http://www.onwar.eu/tag/univerzita-obrany/>

Obrázek 6: http://www.estinfilm.ee/distribution_eng.php

